

Jaarbericht 2007

**Procesvertegenwoordiging
EG-Hof van Justitie**

Inbreng van de Nederlandse regering

DJZ

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Voorwoord	3
1 Het Agentschap EG-Hof van Justitie	5
Plaats en bezetting	5
Taken:	5
Zaakbehandeling	5
Raadswerkgroep Hof	7
Kennisoverdracht en gerelateerde activiteiten	7
2 Uitspraken van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, het Gerecht van eerste aanleg en het Hof van de Europese Vrijhandelsassociatie in het jaar 2007	8
Burgerschap	9
Douane	9
Externe betrekkingen, Associatieverdrag EEG-Turkije	12
Fiscaal recht	12
GBVB	18
Geneesmiddelen	18
Internationaal privaatrecht	18
Landbouw	19
Mededinging	20
Milieu	21
Openbaarheid	22
Procesrecht	22
Schengen	23
Sociaal recht	24
Steun	26
Strafrecht	26
Vrij verkeer	28
Niet-nakoming door de lidstaat	30
EVA-Hof	31
Doorgehaald in 2007	32
Bijlage 1	33
Bijlage 2	36

Voorwoord

Voor u ligt het tweede jaarbericht over de inbreng van de Nederlandse regering in rechtszaken bij het EG-Hof van Justitie in Luxemburg. Het is opgesteld door de gemachtigden ('agenten') van de Nederlandse regering voor de procesvoering in Luxemburg.

Hiermee is een kleine traditie geboren. De vele positieve reacties naar aanleiding van het eerste jaarbericht 2006 wezen op een behoefte aan informatie over de werkzaamheden van de agenten die de Nederlandse regering vertegenwoordigen in de vele zaken die aan het Hof worden voorgelegd.

Bij het Hof wordt over belangrijke Europese rechtsontwikkelingen beslist. De rechtspraak van het Hof is van grote invloed op het Nederlandse recht en beleid. Regelmatig moet naar aanleiding van deze rechtspraak de nationale regelgeving of uitvoeringspraktijk worden aangepast. Door aan het Hof haar visie te geven op aanhangige zaken, kan de Nederlandse regering invloed uitoefenen op de Europese rechtspraak. Nederland is om deze reden één van de meest actieve lidstaten voor het Hof. Doel van dit verslag is aan geïnteresseerden inzicht te geven in welke zaken namens de Nederlandse regering een inbreng wordt geleverd. Dit jaarbericht betreft uitdrukkelijk alleen die zaken bij het Hof waaraan Nederland heeft deelgenomen. Voor een overzicht van alle zaken wordt verwezen naar het jaarverslag van het Hof zelf.

Ook het jaar 2007 werd voor Nederland gekenmerkt door een relatief groot aantal uitspraken in Nederlandse zaken. Nederlandse rechters leggen onverminderd regelmatig vragen voor aan het Hof. De uitspraken van het Hof raken alle denkbare onderwerpen; aanbesteding, burgerschap, externe betrekkingen, geneesmiddelen, landbouw, internationaal privaatrecht, milieu, openbaarheid, procesrecht, sociaalrecht, steun, strafrecht, en uiteraard vrij verkeer. Kenmerkend voor 2007 is de hoeveelheid uitspraken op het terrein van directe en indirecte belastingen (BTW) en ook op douanegebied. In 2007 heeft het Hof uitspraak gedaan in vier inbreukprocedures die de Commissie tegen de lidstaat Nederland heeft ingesteld. Verder zijn in 2007 de onderhandelingen afgerond over de introductie van een prejudiciële spoedprocedure. Een snelle beantwoording (binnen 3 maanden) van vragen van nationale rechters over het Europese vreemdelingenrecht en strafrecht is het doel van deze nieuwe procedure die het Hof vanaf 1 maart 2008 kan toepassen.

Dit jaarbericht heeft dezelfde opbouw als het jaarbericht 2006. Hoofdstuk 1 geeft een overzicht van de verschillende typen zaken, de wijze waarop de Nederlandse regering daarbij betrokken raakt en de rol van de gemachtigden van de Nederlandse regering. Hoofdstuk 2 bevat een samenvatting van de zaken met Nederlandse inbreng waarin in 2007 uitspraak is gedaan. In de bijlagen vindt u overzichten van nog lopende zaken (bijlage 1) en een getalsmatige (grafische) weergave van de Nederlandse inbreng (bijlage 2).

Wij hopen dat ook dit jaarbericht in een behoefte voorziet. Uw suggesties met betrekking tot dit jaarbericht worden wederom zeer op prijs gesteld (naar: DJZ-ER@minbuza.nl). Voor informatie kunt u contact met ons opnemen, ook kunt u de website van het Expertise Centrum Europees recht bezoeken (www.minbuza.nl/ecer)

Onze dank gaat uit naar Hetty de Weerd, secretaris van de ICER- H. Zij heeft veel werk voor dit jaarbericht verricht.

Den Haag, 10 april 2008

Namens de gemachtigden bij het EG-Hof van Justitie
Corinna Wissels,
hoofd van de afdeling Europees recht,
Ministerie van Buitenlandse Zaken

Caroline ten Dam
Martijn de Grave
Babette Koopman
Mirjam de Mol
Marlies Noort
Yvo de Vries

Hetty de Weerd, secretaris ICER-H
Margo Crucq, griffier

1 Procesvertegenwoordiging EG-Hof van Justitie

Plaats en bezetting

De procesvoering namens de Nederlandse regering voor de Europese hoven wordt uitgevoerd door gemachtigden van de minister van Buitenlandse Zaken. De gemachtigden behoren tot het Hofcluster van de Afdeling Europees recht (DJZ/ER), één van de afdelingen van de Directie Juridische Zaken.

Onder ‘Europese hoven’ worden hier verstaan het Hof van Justitie, het Gerecht van eerste aanleg, het Ambtenarengerecht en het Hof van de Europese Vrijhandelsassociatie. Vier gemachtigden hebben de behandeling van deze procedures tot hoofdtaak. Daarnaast zijn het hoofd en het plaatsvervangend hoofd van DJZ/ER eveneens gemachtigd. Zij zijn verantwoordelijk voor de coördinatie van de procesvoering en treden ook regelmatig op als gemachtigden van Nederland bij zittingen.

Het Hofcluster wordt ondersteund door een griffier. De griffier is vooral belast met de registratie van de zaken, de stroom van processtukken van en naar de hoven en de distributie van de stukken naar de verschillende departementen.

Taken:

Zaakbehandeling

Het Hofcluster coördineert de voorbereiding en formulering van het standpunt van de Nederlandse regering voor het Hof van Justitie, het Gerecht van eerste aanleg, het Ambtenarengerecht en het Hof van de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA-Hof). Het betreft prejudiciële zaken en rechtstreekse zaken over alle mogelijke onderwerpen van EG- en EU-recht.

Relatie met ICER-H

De beslissing om namens de Nederlandse regering een inbreng te leveren in een procedure wordt genomen in de ICER-Hof (ICER-H). De ICER-H is een vaste werkgroep van de Interdepartementale Commissie Europees Recht (ICER) en is belast met de Hofprocedures. Alle departementen zijn vertegenwoordigd in de ICER-H.

Als voorzitter van de ICER-H fungeert het hoofd of plaatsvervangend hoofd DJZ/ER. De ICER-H vergadert tweewekelijks. In deze werkgroep worden alle bij de EG-hoven aanhangige zaken (alsmede de gedane uitspraken) bezien op hun relevantie voor Nederland. Totaal worden jaarlijks ongeveer 550 zaken bij het Hof van Justitie en bijna 400 bij het Gerecht van eerste aanleg op hun relevantie beoordeeld. Een reden voor Nederlandse inbreng is bijvoorbeeld gelegen in de mogelijke gevolgen van een uitspraak voor Nederlandse regelgeving of beleid, mogelijke financiële consequenties, of het streven om bepaalde Europese rechtsontwikkelingen in door Nederland wenselijk geachte richting te beïnvloeden. Nadat in de ICER-H is besloten tot Nederlandse deelname, wordt de zaak in behandeling genomen door een medewerker van het Hofcluster in nauwe samenwerking met de medewerkers van de betrokken departementen.

Prejudiciële zaken

De prejudiciële procedure houdt in dat nationale rechters een vraag over de uitleg van Europees recht stellen aan het Hof (artikel 234 EG). De nationale rechter stelt de prejudiciële vraag in een zogenaamde ‘verwijzingsuitspraak’. De term *prejudicieel* duidt erop dat de uitspraak van het Hof over de gestelde vraag *vooraf* gaat aan de eindbeslissing van de nationale rechter. Deze procedure heeft tot doel een doeltreffende en coherente toepassing van het Europese recht te bewerkstelligen en om verschil in uitleg in verschillende lidstaten te voorkomen. Op de prejudiciële vraag geeft het Hof een antwoord in de vorm van een arrest of een met redenen omklede beschikking. De nationale rechter past vervolgens de gegeven uitleg toe op het nationale geschil. In de prejudiciële procedure kunnen de betrokken nationale procespartijen, alsmede alle lidstaten en de Europese instellingen deelnemen door hun standpunt over de gestelde vragen kenbaar te maken aan het Hof. Het Hofcluster krijgt daartoe door het Hof alle verwijzingsuitspraken toegestuurd. Zoals hiervoor beschreven worden deze uitspraken in de ICER-H beoordeeld en geselecteerd op een eventueel Nederlands belang.

De procedure bij het Hof kent in beginsel twee fasen. De fase van de schriftelijke opmerkingen en die van de mondelinge opmerkingen, oftewel de zitting. Zaken kunnen evenwel zonder zitting worden afgedaan. Lidstaten kunnen zowel in zaken van eigen bodem als in zaken afkomstig uit andere lidstaten opmerkingen indienen. Nederland dient in Nederlandse verwijzingszaken in beginsel altijd opmerkingen in.

Rechtstreekse zaken

In rechtstreekse zaken kan Nederland optreden als partij of als interveniënt. Als partij raakt Nederland bijvoorbeeld betrokken in inbreukprocedures die door de Commissie worden ingesteld tegen de lidstaat Nederland (artikel 226 EG). De Commissie verzoekt in zo’n zaak aan het Hof om vast te stellen dat Nederland in strijd handelt met zijn verplichtingen op grond van het Europese recht. Nederland is in deze procedure verweerder. De zaak speelt voor het EG-Hof zelf. Voorts kan Nederland in rechtstreekse zaken als verzoeker optreden (artikel 230 EG). Het betreft dan meestal een beroep tegen een beschikking van de Commissie gericht aan Nederland, bijvoorbeeld omtrent staatssteun. Veel van deze zaken spelen bij het Gerecht van eerste aanleg. Ook deze procedures kennen in de regel twee fasen, schriftelijk en mondeling. De schriftelijke fase bestaat doorgaans uit twee ronden (verzoekschrift/verweerschrift en repliek/dupliek).

Tenslotte kan Nederland zich als interveniënt voegen in een zaak tussen derde partijen (particulieren, lidstaten, instellingen). Interventie dient altijd plaats te vinden ter ondersteuning van één van de partijen. Een interveniënt kan moeilijk nuances aanbrenge in een zaak. Mede daarom wordt door lidstaten minder regelmatig door middel van interventie deelgenomen aan rechtstreekse procedures.

Ambtenarengerecht en EVA-Hof

Ook in zaken voor het Ambtenarengerecht en het EVA-Hof bestaat de mogelijkheid tot interventie of het indienen van opmerkingen. Van deze mogelijkheid wordt gezien de aard van de zaken door Nederland (en andere lidstaten) niet vaak gebruik gemaakt.

Adviesprocedures

Op grond van artikel 300 lid 6 EG kan aan het EG-Hof advies worden gevraagd over de verenigbaarheid van een beoogd verdrag met het EG-Verdrag. De advisering door het Hof betreft met name de verdeling van de bevoegdheden tussen de EG en de lidstaten. In een dergelijke adviesprocedure mogen lidstaten en instellingen hun visie geven. Deze zaken doen zich niet elk jaar voor.

Raadswerkgroep Hof

In de Raadswerkgroep Hof van Justitie vinden de onderhandelingen plaats over onderwerpen die de organisatie van het Hof aangaan. Hierbij kan worden gedacht aan de wijziging van de reglementen voor procesvoering en het Statuut van het Hof. De Nederlandse inbreng in deze Raadswerkgroep wordt geleverd door één van de medewerkers van het Hofcluster in samenwerking met de juridisch adviseur van de Permanente Vertegenwoordiging van Nederland bij de EU. De Nederlandse instructies voor de onderhandelingen worden afgestemd in de ICER-H.

De besprekingen in de Raadswerkgroep hebben in 2007 voor een groot deel in het teken gestaan van onderhandelingen over een prejudiciële spoedprocedure. Het Hof heeft, op verzoek van de Raad, een voorstel gedaan om een dergelijke nieuwe procedure in te voeren. Deze procedure moet het Hof in staat stellen om de meest gevoelige vragen betreffende de ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid binnen een aanzienlijk verkorte termijn te behandelen. Het gaat bijvoorbeeld om situaties waarin een persoon van zijn vrijheid is beroofd of zich in hechtenis bevindt terwijl het antwoord op de prejudiciële vraag van doorslaggevende betekenis is voor de beoordeling van de rechtspositie van die persoon. Het kan bijvoorbeeld ook gaan om een geschil betreffende ouderlijk gezag of voogdij waarbij de bevoegdheid van de rechter bij wie het geding op grond van het gemeenschapsrecht aanhangig is gemaakt, afhangt van het antwoord op de prejudiciële vraag. Het Hof heeft toegezegd bij spoedprocedures binnen drie maanden uitspraak te doen.

De noodzaak van deze spoedprocedure moet worden gezien in samenhang met de uitbreiding van de rechtsmacht van het Hof in dergelijke zaken na inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon. Deze uitbreiding zal het ook voor alle lagere rechters in de lidstaten mogelijk maken op voornoemde terreinen prejudiciële vragen voor te leggen aan het Hof.

De prejudiciële spoedprocedure is op 1 maart 2008 in werking getreden (zie Publicatieblad van 29 januari 2008, L 24). De eerste ervaringen met deze procedure zullen in 2008 vanzelfsprekend nauwlettend worden gevolgd. De Raad zal de werking van de spoedprocedure over drie jaar met het Hof evalueren.

Kennisoverdracht en gerelateerde activiteiten

Het Hofcluster is een actief deelnemer aan het netwerk van agenten waaraan alle lidstaten deelnemen. Dit informele netwerk is op Nederlands initiatief in 2002 opgericht. Er wordt (elektronisch) informatie over lopende zaken uitgewisseld. Ook biedt het netwerk de gelegenheid het optreden van lidstaten in zaken te coördineren. Eenmaal per jaar komen alle agenten bijeen. In 2007 vond de bijeenkomst in Athene plaats.

Medewerkers van het Hofcluster geven regelmatig lezingen en cursussen in binnen- en buitenland over aan hun werk gerelateerde onderwerpen, bijvoorbeeld aan de Academie voor Wetgeving. Bij het Hofcluster worden regelmatig juristen van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State gedetacheerd. De mogelijkheid bestaat om de buitenlandse van de RAIO-opleiding bij het Hofcluster door te brengen. Ook studenten kunnen een stage doorbrengen bij DJZ/ER en zo kennis maken met de procesvoering. In 2007 hebben tien student-stagiaires op de afdeling meegewerkt. Twee student-stagiaires hebben ook na hun stageperiode nog werkzaamheden verricht voor de afdeling.

2 Uitspraken van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, het Gerecht van eerste aanleg en het Hof van de Europese Vrijhandelsassociatie in het jaar 2007

Hieronder treft u samenvattingen aan van uitspraken die zijn gedaan door het EG-Hof, het Gerecht en het EVA-Hof in het jaar 2007, in procedures waaraan de Nederlandse regering heeft deelgenomen. De uitspraken zijn gerangschikt op onderwerp. Bij prejudiciële zaken is vermeld uit welke lidstaat de zaak afkomstig is. Waar mogelijk is ook de Nederlandse inbreng weergegeven. De volledige uitspraken zijn na te lezen op de website '<http://curia.europa.eu>'.

Aanbesteding

Arrest van het Hof van 26 april 2007, Commissie tegen Finland, zaak C-195/04

Deze zaak betreft een overheidsopdracht voor de levering van een cateringuitrusting. De Nederlandse regering zag in deze zaak aanleiding om haar standpunt over de verhouding tussen transparantie en proportionaliteit bij aanbestedingen bij opdrachten van kleinere omvang naar voren te brengen. Ook de invulling van het transparantiebeginsel kon daarbij aan de orde worden gesteld. Het Hof heeft het beroep van de Commissie echter niet-ontvankelijk verklaard. Het verzoek van de Commissie werd onvoldoende duidelijk en nauwkeurig geacht.

Arrest van het Hof van 18 juli 2007, Commissie tegen Duitsland, zaak C-503/04

Bij arrest van 10 april 2003 heeft het Hof Duitsland veroordeeld omdat de stad Braunschweig een aanbestedingsprocedure had moeten volgen voordat een overeenkomst voor de verwerking van afval werd gesloten. Deze nieuwe zaak betreft de niet-nakoming van dat arrest. De betrokken overeenkomst werd namelijk niet beëindigd. De vraag rees of Duitsland kon volstaan met de vaststelling dat de gevolgen van de niet-aanbestede overeenkomst langs de weg van schadevergoeding worden geredresseerd. Nederland heeft Duitsland gesteund in dit beroep op artikel 2 lid 6 van de rechtsbeschermingsrichtlijn (89/665/EEG). Het artikel biedt lidstaten de mogelijkheid om de nationale rechtsbescherming na gunning van een opdracht te beperken tot schadevergoeding. Het Hof oordeelt echter dat dit artikel niet mede de verhouding tussen een lidstaat en de gemeenschap regelt. Volgens het Hof moet daarom in casu de in strijd met de aanbestedingsregels gesloten overeenkomst op vordering van de Commissie worden beëindigd.

Arrest van het Hof van 13 november 2007, Commissie tegen Ierland, zaak C-507/03 (An Post)

De Ierse overheid heeft aan de Ierse Post (An Post) een opdracht verleend voor de betaling van sociale uitkeringen. Het gaat in deze zaak om een niet-prioritaire dienst, genoemd in bijlage I B van de aanbestedingsrichtlijn. De richtlijn schrijft geen aanbestedingsprocedure voor bij gunning van I B diensten. In deze zaak speelt de vraag of Ierland op grond van de verdragsbepalingen betreffende vrijheid van vestiging en vrijheid van dienstverlening een aanbesteding had moeten uitschrijven.

Het Hof overweegt dat op grond van genoemde verdragsbepalingen een transparantieplichting geldt bij de verlening van opdrachten voor I B diensten indien deze opdrachten een grensoverschrijdend belang vertonen. In deze zaak moest de Commissie bewijzen dat (a) de dienst een duidelijk belang heeft voor een onderneming die is gevestigd in een andere lidstaat dan de aanbestedende dienst, en (b) deze onderneming haar interesse voor deze opdracht niet heeft kunnen uiten doordat zij niet was geïnformeerd. Het Hof beslist dat de Commissie dit niet heeft aangetoond. De Nederlandse regering heeft in deze zaak geïntervenieerd aan de zijde van Ierland.

Burgerschap

Arrest van het Hof van 23 oktober 2007, Morgan en Bucher, gevoegde zaken C-11/06 en C-12/06 (Duitsland)

Ter discussie staat een Duitse regeling met betrekking tot de toekenning van studiebeurzen ten behoeve van studie in het buitenland. Het meenemen van een studiebeurs naar het buitenland was alleen mogelijk indien (1) de student gedurende ten minste één jaar in Duitsland een opleiding had gevolgd en (2) sprake was van het voortzetten van diezelfde opleiding in een andere lidstaat (hierna: de dubbele verplichting). De Duitse rechter vraagt of deze voorwaarden in overeenstemming zijn met het vrije verkeer van burgers (artikel 18 EG-Verdrag). Het Hof beantwoordt deze vraag ontkennend. De dubbele verplichting ontmoedigt burgers om Duitsland te verlaten en in een andere lidstaat te gaan studeren. De door Duitsland aangevoerde rechtvaardigingsgronden worden door het Hof verworpen, omdat de dubbele verplichting niet geschikt was om de aangevoerde doelen van algemeen belang te bereiken. Belangrijke inzet voor Nederland in deze zaak, was de erkenning door het Hof dat het geoorloofd zou moeten zijn om meeneembare studiefinanciering alleen toe te kennen aan studenten die blijk hebben gegeven van een zekere mate van integratie in de samenleving van de betrokken lidstaat. Het Hof erkent zulks in het onderhavige arrest. Dit kan Duitsland echter niet baten, omdat de voorwaarde inzake een eerste studieperiode niet noodzakelijkerwijs een juiste weergave is van de mate van integratie. Bovendien waren de verzoeksters Morgan en Bucher hoe dan ook voldoende geïntegreerd, omdat ze in Duitsland waren grootgebracht en hun schoolopleiding daar hadden afgerond.

Douane

Arrest van het Hof van 11 januari 2007, Vonk Dairy Products, zaak C-279/05 (Nederland, College van Beroep voor het Bedrijfsleven)

Vonk Dairy Products heeft in een bepaalde periode regelmatig partijen kaas uitgevoerd naar de Verenigde Staten van Amerika. Hiervoor zijn aan Vonk Dairy Products door het Productschap Zuivel exportrestituties verleend. Deze restituties zijn later teruggevorderd omdat enkele partijen na invoer in de VS meteen werden doorgevoerd naar Canada, terwijl voor Canada de exportrestituties lager zijn dan voor uitvoer naar de VS. Het CBB vraagt het Hof wanneer wederuitvoer van goederen tot de conclusie kan leiden dat definitief betaalde gedifferentieerde restituties onverschuldigd zijn betaald.

Het Hof heeft overwogen dat hiervoor bewezen moet worden dat de exporteur misbruik heeft gemaakt. Hiermee ging het Hof voorbij aan de argumenten van de Nederlandse en de Griekse regering dat niet voldaan was aan de voorwaarde voor toekenning van de exportrestituties dat de producten tot verbruik in het derde land zijn ingevoerd. Tenslotte is voor de vraag of een onregelmatigheid voortdurend of voortgezet is in de zin van artikel 3 van verordening 2988/95 niet van belang dat de onregelmatigheid betrekking heeft op een relatief klein deel

van alle transacties in een bepaalde periode en dat de transacties waarbij de onregelmatigheid is vastgesteld steeds verschillende partijen betroffen. Deze uitleg van het begrip ‘voortdurend of voortgezet’ is conform het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Hof van 13 december 2007, Road Air Logistics Customs, zaak C-526/06 (Nederland, Hoge Raad)

Road Air heeft aangifte gedaan voor extern communautair douanevervoer. De goederen zijn echter niet op hun bestemming aangekomen.

In eerdere rechtspraak heeft het Hof uitgemaakt dat douanerechten wettelijk verschuldigd zijn wanneer een douaneschuld is ontstaan doordat goederen aan het douanetoezicht worden onttrokken en het bedrag van de invoerrechten kan worden vastgesteld. Hoewel de Nederlandse regering een andere uitkomst heeft bepleit, stelt het Hof in dit arrest vast dat dit eveneens het geval is als de nationale douaneautoriteiten niet de plaats waar de douaneschuld is ontstaan, hebben bepaald. Het Hof beslist verder dat de lidstaat waaronder het kantoor van vertrek ressorteert echter alleen tot inning van de invoerrechten kan overgaan wanneer hij de aangever heeft gewezen op de mogelijkheid om binnen een termijn van drie maanden het bewijs te leveren van de plaats waar de overtreding of onregelmatigheid daadwerkelijk is begaan, en mits dat bewijs niet binnen die termijn is geleverd.

Gecombineerde nomenclatuur

Arrest van het Hof van 11 januari 2007, B.A.S. Trucks, zaak C-400/05 (Nederland, Hoge Raad)

Het bedrijf B.A.S. Trucks importeert dumpers (automobielen) in de EU. Er ontstaat een verschil van inzicht voor wat betreft de indeling van het product, welke is ontworpen voor gebruik in het terrein, maar ook op de verharde weg kan rijden. De inspecteur betoogt dat het product onder post 87042399 van de gecombineerde nomenclatuur in verordening 2658/87 (GN) valt. B.A.S. Trucks stelt dat het product onder post 87041011 van de GN valt. Het Hof heeft overwogen dat, anders dan de Nederlandse regering heeft betoogd, voor de indeling van het product niet van belang is de omstandigheid dat deze niet over de weg kan rijden. Wel is van belang of het product hoofdzakelijk is ontworpen om te kunnen rijden op min of meer onregelmatig terrein. Dat het product zodanig is ontworpen dat zij ook, bijkomend, gebruik kan maken van de verharde, openbare weg, is dus niet beslissend voor de indeling in de gecombineerde nomenclatuur.

Arrest van het Hof van 19 april 2007, Sunshine Deutschland Handelsgesellschaft mbH, zaak C-229/06 (Duitsland)

Sunshine verhandelt voedingswaren. Zij importeert onder meer uit China pompoenzaden zonder omhulsel die hun kiemkracht hebben verloren en bestemd zijn om door de bakkersindustrie in brood te worden verwerkt. Deze pompoenzaden worden op grond van de gecombineerde nomenclatuur door de Duitse douane-autoriteiten ingedeeld als groentezaaigoed onder post 1209. Op grond van die indeling betaalt Sunshine douanerechten. Bijna twee maanden later oordeelt het Gerechtshof Amsterdam in een Nederlandse zaak dat pompoenpitten die voor menselijke consumptie zijn bestemd onder post 1212 van de GN vallen en dus van douanerechten zijn vrijgesteld. Naar aanleiding van deze uitspraak vraagt verzoekster om terugbetaling van de heffing, maar de Duitse douane weigert dit. Het Hof oordeelt echter dat genoemde pompoenzaden inderdaad niet als zaaigoed worden gebruikt en daarom onder post 1212 vallen en aldus van douanerechten zijn vrijgesteld. De Nederlandse regering heeft de door het Gerechtshof voorgestane uitleg van post 1212 bij het Hof ondersteund.

Arrest van het Hof van 18 juli 2007, Op- en Overslagbedrijf Van der Vaart, zaak C-402/06 (Nederland, Hoge Raad)

Het Op- en Overslagbedrijf Van der Vaart importeert het product 'Protecon'. Er ontstaat een verschil van inzicht voor wat betreft de indeling van het product, bestaande uit magere melk, caseïne, een percentage wei-eiwit en minder dan 1% vet, hetgeen wordt gedroogd en vermalen tot korreltjes. De inspecteur is van mening dat het product onder post 040620 van de GN valt. Op- en Overslagbedrijf Van der Vaart meent dat het product onder post 3504 van de GN valt. Het Hof heeft overwogen dat, gelet op de toelichting bij verordening 2658/87 en eerdere rechtspraak, een dergelijk product moet worden aangemerkt als kaas en onder post 0406 moet worden ingedeeld. Voorts valt het product onder postonderverdeling 040632090 'kaas van alle soorten, geraspt of in poeder', wegens de verschijningsvorm en de bestemming ervan, te weten, toppings op pizza's en kaassauzen. Een verlaagd vetgehalte of een verhoogd vochtgehalte doet niet af aan deze indeling, aldus het Hof. Deze uitspraak is in overeenstemming met het Nederlands standpunt.

Arrest van het Hof van 18 juli 2007, F.T.S., zaak C-310/06 (Nederland, Hof Amsterdam)

FTS heeft delen van kippen, bevroren en met een zoutgehalte van 1,4 tot 2,9 % vanuit Brazilië in Nederland ingevoerd. In de GN wordt bevroren vlees ingedeeld onder post 0207. Gezouten vlees wordt ingedeeld onder post 0210, indien het een zoutgehalte heeft van 1,2 % of meer. In verordening 1223/2002 heeft de Commissie gespecificeerd dat kippenvlees met een zoutgehalte van 1,2 tot 1,9 % en dat is bevroren om de langdurige houdbaarheid te waarborgen, moet worden ingedeeld onder post 0207. Op grond van deze verordening deelt de Nederlandse douane het door FTS ingevoerde vlees in onder post 0207. De vraag komt aan de orde of de verordening geldig is. Het Hof heeft overwogen dat de Commissie een ruime beoordelingsbevoegdheid heeft bij de verduidelijking van de inhoud van de posten, maar dit machtigt haar niet om de inhoud van de posten te wijzigen. Door middel van de verordening heeft de Commissie de draagwijdte van post 0210 beperkt. De Commissie heeft daarmee de grenzen van haar bevoegdheden inzake de GN overschreden. Het Hof verklaart de verordening ongeldig en om die reden is de Nederlandse indeling onjuist gebleken. Delen van kippen, bevroren en gezouten met een zoutgehalte van 1,2 % of meer vallen ten tijde van de feiten onder post 0210 van de GN.

Arrest van het Hof van 13 september 2007, Codirex, zaak C-400/06 (Nederland, Hoge Raad)

Deze zaak betreft een postonderverdeling van de gecombineerde nomenclatuur. In het bijzonder gaat het om de tariefindeling van een uit verschillende stukken bestaande partij bevroren vlees zonder been van de voorvoet van het rund. De verschillende taalversies van de betreffende onderverdeling zijn niet gelijklopend. Sommige hebben uitdrukkelijk betrekking op de voorvoet als geheel en andere zien uitdrukkelijk op verschillende gedeelten van de voorvoet. Deze zaak is afgedaan zonder mondelinge behandeling. In de schriftelijke opmerkingen heeft de Nederlandse regering aangegeven dat de betreffende post haars inziens enkel betrekking kan hebben op één samenhangend stuk vlees. Het Hof beslist echter dat het vlees onder de onderverdeling valt, ook al wordt het in stukken aangeboden. Het Hof stelt bovendien vast dat stukken bevroren vlees zonder been van de voorvoet van het rund voor indeling onder de betreffende onderverdeling niet hoeven te voldoen aan andere voorwaarden, met name dat zij afkomstig moeten zijn van hetzelfde dier. Het Hof geeft met dit oordeel Codirex gelijk, dat beroep had ingesteld tegen de indeling door de Nederlandse belastinginspecteur.

Externe betrekkingen, Associatieverdrag EEG-Turkije

Arrest van het Hof van 20 september 2007, Tum en Dari, zaak C-16/05 (Verenigd Koninkrijk)

De Britse rechters hebben het Hof om uitleg gevraagd van artikel 41 lid 1 (de standstill-clausule) van het Aanvullend Protocol bij de Associatieverdrag EEG-Turkije. Het Hof legt uit dat deze bepaling een lidstaat verbiedt om na de inwerkingtreding van dit protocol, nieuwe beperkingen te stellen aan de voorwaarden en de procedure voor de (eerste) toegang tot zijn grondgebied van Turkse staatsburgers, die voornemens zijn om in die lidstaat een zelfstandige activiteit uit te oefenen.

Zoals ook de Nederlandse regering heeft benadrukt in haar pleidooi, is dit volgens het Hof slechts anders wanneer sprake is van bedrog of misbruik. Dan kan een justitiabele zich niet beroepen op de bescherming van het gemeenschapsrecht, in dit geval van de standstill-bepaling van het Aanvullend Protocol bij de Associatieovereenkomst EEG-Turkije.

Arrest van het Hof van 4 oktober 2007, Polat, zaak C-349/06 (Duitsland)

Polat is een Turks staatsburger. Hij kwam als kind in het kader van gezinshereniging naar Duitsland. Inmiddels is hij zelfstandig. Hij is bovendien meermaals veroordeeld voor strafbare feiten. De vraag speelt of hij Duitsland kan worden uitgezet.

Het Hof herhaalt in deze zaak dat een meerderjarige Turkse staatsburger die een zelfstandig bestaan leidt, verblijfsrechten blijft ontleen aan het Aanvullend Protocol bij de Associatieverdrag EEG-Turkije. Hij kan deze rechten echter verliezen indien dat gerechtvaardigd is uit hoofde van openbare orde, openbare veiligheid en volksgezondheid, of indien hij het grondgebied van de betrokken lidstaat gedurende langere tijd zonder gegronde redenen verlaat. Het Hof overweegt ten aanzien van de openbare orde dat tegen een Turks staatsburger die meermaals strafrechtelijk is veroordeeld, verwijderingsmaatregelen mogen worden genomen voor zover diens persoonlijk gedrag een werkelijke en voldoende ernstige bedreiging van een fundamenteel belang van de samenleving vormt. Dit oordeel is in overeenstemming met de Nederlandse inbreng in deze zaak.

Fiscaal recht

Directe belastingen

Arrest van het Hof van 6 maart 2007, Meilicke, zaak C-292/04 (Duitsland)

In deze zaak staat een Duitse dividendbelastingregeling centraal. De regeling vertoont grote gelijkens met de Nederlandse regeling die het Hof in het arrest Verkooijen uit 2000 in strijd achtte met het vrije kapitaalverkeer. De financiële gevolgen van een voor Duitsland negatieve uitspraak zijn aanzienlijk, circa 5 miljard euro.

De vraag komt aan de orde of de werking van het arrest van het Hof in de tijd kan worden beperkt. Volgens vaste rechtspraak kan dit alleen gebeuren in het arrest waarin uitleg wordt gegeven van de gemeenschapsregels. In een latere uitspraak van het Hof waarin een vergelijkbare uitleg wordt gegeven, kan een beperking volgens deze rechtspraak niet worden gevraagd. Een groot aantal lidstaten, waaronder Nederland, heeft het standpunt ingenomen dat dit principe in deze zaak niet onverkort dient te worden toegepast. De uitleg van het gemeenschapsrecht op het gebied van vereisten die voortvloeien uit het vrije verkeer van kapitaal met betrekking tot dividenden die ingezetenen ontvangen van niet-ingezetenen vennootschappen had al plaatsgevonden in het arrest Verkooijen. Dit arrest had betrekking op

regelgeving uit een andere lidstaat, waardoor de gevolgen voor Duitsland in de onderhavige zaak, ten tijde van het arrest Verkooijen niet eenvoudig waren te overzien.

Het Hof oordeelt echter dat de vereisten die voortvloeien uit het beginsel van het vrije kapitaalverkeer met betrekking tot dividenden die ingezetenen ontvangen van niet-ingesetzten vennootschappen, reeds zijn verduidelijkt in het arrest Verkooijen. Nu in dat arrest niet om een beperking van de werking in de tijd is gevraagd, kan Duitsland dit niet alsnog doen in een latere vergelijkbare zaak. Daarmee wijkt het Hof af van door twee advocaten-generaal gedane suggesties in deze zaak.

Arrest van het Hof van 13 maart 2007, Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation, zaak C-524/04 (Verenigd Koninkrijk)

Verskillende ondernemingen hebben in het Verenigd Koninkrijk beroep ingesteld tegen het toepassen door die lidstaat van anti-misbruikregels die betrekking hebben op zogenaamde ‘onderkapitalisatie’. Onderkapitalisatie bestaat in de financiering van een vennootschap die deel uitmaakt van een groep van vennootschappen door middel van leningen in plaats van met aandelen met het oog op een gunstiger fiscale behandeling.

De vraag aan het Hof is of deze anti-misbruikregels in strijd zijn met het Verdrag, met name met het vrij verkeer van vestiging. Het Hof heeft geoordeeld dat een evenredige beperking van het vrij verkeer van vestiging mogelijk is als is voldaan aan twee voorwaarden. In de eerste plaats moet de belastingplichtige in staat worden gesteld om zonder buitensporige administratieve moeite bewijs aan te dragen met betrekking tot de commerciële redenen van de transactie. In de tweede plaats moet de herkwalificatie van betaalde rente als winstuitkering beperkt zijn tot dat deel van die rente dat boven het bedrag ligt dat bij gebreke van een bijzondere relatie tussen de partijen zou zijn overeengekomen. Deze uitspraak is, grosso modo, in overeenstemming met het standpunt van de Nederlandse regering.

Ten slotte heet het Hof geoordeeld dat wanneer een lidstaat heffingen heeft toegepast in strijd met het gemeenschapsrecht, de justitiabelen recht hebben op terugbetaling van de ten onrechte geheven belasting en van de betaalde bedragen die rechtstreeks met die belasting verband houden.

Arrest van het Hof van 24 mei 2008, Holböck, zaak C-157/05 (Oostenrijk)

Het arrest gaat over de vraag of het vrije verkeer van kapitaal of de vrijheid van vestiging zich verzet tegen een regeling van een lidstaat volgens welke dividend van een in een derde land gevestigde vennootschap waarin de belastingplichtige een tweederde belang heeft, tegen het normale inkomstenbelastingtarief wordt belast, terwijl dividend van een binnenlandse vennootschap is onderworpen aan een belastingtarief dat gelijk is aan de helft van het gemiddelde belastingtarief. Het Hof legt uit dat noch de vestigingsbepalingen, noch de bepalingen over het vrije kapitaalverkeer in de weg staan aan een dergelijke regeling. De vrijheid van vestiging heeft namelijk geen betrekking op derde landen. En indien wordt verondersteld dat in dit geval een beroep kan worden gedaan op het vrije verkeer van kapitaal, valt de betrokken regeling onder de uitzondering voor bestaande regelingen met derde landen van artikel 57, lid 1, EG. Het Hof legt uit dat er verband is met directe investeringen en dat de regeling bovendien is gebaseerd op een wet van vóór 31 december 1993. Het arrest is grotendeels in lijn met het Nederlandse pleidooi.

Arrest van het Hof van 18 juli 2007, Lakebrink, zaak C-182/06 (Luxemburg)

De echtelieden Lakebrink wonen in Duitsland en werken in Luxemburg. In Duitsland hebben zij negatieve inkomsten uit de verhuur van onroerende goed, maar geen andere belastbare inkomsten. Ze hebben daar dan ook geen belasting betaald. Op hun verzoek worden de echtelieden Lakebrink in Luxemburg gezamenlijk belast. Op grond van de Luxemburgse wet

op de inkomstenbelasting wordt bij de vaststelling van het (progressieve) tarief evenwel geen rekening gehouden met de negatieve inkomsten uit de verhuur van het onroerend goed in Duitsland. Op basis van het belastingverdrag tussen de beide landen is Duitsland heffingsbevoegd over het onroerend goed. Nederland heeft naar voren gebracht dat de Luxemburgse regeling verenigbaar is met het gemeenschapsrecht. Het Hof heeft echter overwogen dat de regeling in strijd is met het vrij verkeer van werknemers. Van belang hierbij was, dat de echtelieden Lakebrink geen inkomsten van betekenis hadden in hun woonstaat en het grootste deel van hun belastbaar inkomen haalde uit arbeid verricht in de werkstaat. Hierdoor kon de woonstaat hen niet de voordelen toekennen die voortvloeien uit de inaanmerkingneming van hun persoonlijke en gezinssituatie. De discriminatie is gelegen in het feit dat met de persoonlijke en de gezinssituatie van een niet-ingezetene die het grootste deel van zijn inkomsten en nagenoeg alle inkomsten van zijn gezin verwerft in een andere lidstaat dan zijn woonstaat, noch in de woonstaat noch in de staat waarin hij werkzaam is, rekening wordt gehouden.

Arrest van het Hof van 18 juli 2007, Oy AA, zaak C-231/05 (Finland)

Aan de orde is een Finse regeling volgens welke een in Finland gevestigde dochteronderneming een financiële intragroepsoverdracht aan haar moedermaatschappij, slechts van haar belastbare inkomsten kan aftrekken wanneer de moedermaatschappij is gevestigd in Finland.

Het Hof overweegt dat dit verschil in behandeling tussen ingezeten dochterondernemingen op grond van de plaats van vestiging van hun moedermaatschappij een beperking van de vrijheid van vestiging vormt. Het Hof acht de beperking echter gerechtvaardigd in verband met dwingende redenen van algemeen belang, in het bijzonder de noodzaak om een evenwichtige verdeling van de heffingsbevoegdheid tussen de lidstaten te waarborgen en belastingontwijking te vermijden. Het Hof beslist verder dat een regeling als de Finse geschikt voor het doel en evenredig is en dus niet in strijd met de vrijheid van vestiging. Het Nederlandse pleidooi was grotendeels in overeenstemming met deze beslissing.

Arrest van het Hof van 11 oktober 2007, Européenne et Luxembourgeoise d'investissements SA (Elisa), zaak C-451/05 (Frankrijk)

Centraal in deze procedure staat een Franse regeling die in Frankrijk gevestigde vennootschappen vrijstelling van belasting biedt over onroerend goed dat wordt gehouden op Frans grondgebied. Een in een andere lidstaat gevestigde vennootschap is slechts vrijgesteld indien de vestigingsstaat een overeenkomst tot wederzijdse bijstand tegen belastingfraude met de Franse Republiek heeft gesloten of indien deze rechtspersoon als gevolg van de toepassing van een verdrag dat een clause van non-discriminatie op grond van nationaliteit bevat, geen hogere belasting mag worden opgelegd dan die waaraan de rechtspersonen zijn onderworpen die hun zetel in Frankrijk hebben.

Het Hof stelt eerst vast dat de litigieuze belasting een soortgelijke belasting is in de zin van richtlijn 77/799/EEG inzake wederzijdse bijstand bij directe belastingen. Vervolgens constateert het Hof dat in het onderhavige geval het uitsluiten van informatieverstrekking ten aanzien van een groep vennootschappen, i.c. Luxemburgse holdingvennootschappen, niet in strijd komt met deze richtlijn indien de bevoegde autoriteit naar Luxemburgs recht ook niet wordt toegestaan voor eigen doeleinden zodanige inlichtingen te gebruiken.

Het Hof constateert vervolgens dat de regeling in feite tot gevolg kan hebben dat buitenlandse vennootschappen nooit van de litigieuze belasting kunnen worden vrijgesteld. De regeling dient op zichzelf wel een legitiem doel, namelijk het voorkomen van belastingfraude. De Franse regeling biedt een in een andere lidstaat gevestigde vennootschap echter niet de mogelijkheid om bewijs te leveren dat duidelijk maakt dat geen sprake is van fraude. Een

dergelijke absolute weigering van een vrijstelling gaat verder dan noodzakelijk is om het doel te bereiken en vormt daarmee geen gerechtvaardigde beperking van het vrij verkeer van kapitaal.

Arrest van het Hof van 25 oktober 2007, Porto Antico di Genova SpA, zaak C-427/05 (Italië)

Artikel 21, lid 3, van verordening 4253/88 bevat een verbod op de inhouding van sommen op financiële bijstand uit de fondsen van de Europese Gemeenschap. Conform onder meer het Nederlandse standpunt, heeft het Hof in deze zaak beslist dat genoemd verbod niet tot gevolg heeft dat een lidstaat de bedoelde financiële bijstand vervolgens niet meer mag meenemen bij de vaststelling van de hoogte van het belastbare inkomen voor de toepassing van nationale belastingen.

Arrest van het Hof van 6 december 2007, Columbus Container Services, zaak C-298/05 (Duitsland)

De aandelen van de Belgische vennootschap Columbus zijn in handen van een Duitse personenvennootschap. In Duitsland moeten de vennoten belasting betalen over de inkomsten uit onderneming van Columbus. Het Finanzamt verrekent daarbij eerst de in België geheven belasting. België en Duitsland hebben echter een verdrag gesloten ter voorkoming van dubbele belasting. De vraag rijst dus of de winst in Duitsland helemaal moest worden vrijgesteld. Volgens de Duitse regeling wordt echter de verrekeningsmethode toegepast als de Duitse belastingplichtige inkomsten heeft uit een vaste inrichting die (1) zich bezig houdt met financierings- en beleggingsactiviteiten en die (2) in het land van vestiging niet meer dan 30% belasting over de winst hoeft te betalen. Het gemeenschapsrecht kan lidstaten in een geval als in casu niet verplichten ervoor te zorgen dat grensoverschrijdende activiteiten fiscaal gunstiger worden behandeld. Het Hof oordeelt in lijn met het Nederlandse standpunt. Het Hof is van mening dat hier geen sprake is van strijd met de vrijheid van vestiging. De vaste inrichting wordt op deze manier immers niet slechter behandeld dan een vestiging in Duitsland. Het gemeenschapsrecht kan vervolgens lidstaten niet verplichten ervoor te zorgen dat grensoverschrijdende activiteiten fiscaal gunstiger worden behandeld.

Arrest van het Hof van 18 december 2007, A, zaak C-101/05 (Zweden)

De Zweedse wet verleent aan in Zweden woonachtige belastingplichtigen een belastingvrijstelling voor dividend dat door een in Zweden of een andere lidstaat van de EER gevestigde naamloze vennootschap wordt uitgekeerd, maar weigert deze vrijstelling wanneer een dergelijke uitkering geschiedt door een vennootschap uit een derde land, behalve wanneer dit land met Zweden een verdrag heeft gesloten dat voorziet in de uitwisseling van informatie. Het Hof overweegt dat het kapitaalverkeer naar of uit derde landen plaatsvindt in een andere juridische context dan het kapitaalverkeer binnen de Gemeenschap. Het Hof stelt vast dat de regeling een beperking vormt van het kapitaalverkeer tussen lidstaten en derde landen. Dienaangaande merkt het Hof op dat binnen de Gemeenschap een lidstaat zich ter rechtvaardiging van de weigering van een fiscaal voordeel niet kan beroepen op het feit dat niet om samenwerking met een andere lidstaat kan worden verzocht voor het inwinnen van inlichtingen. Deze benadering kan evenwel niet integraal worden getransponeerd naar het kapitaalverkeer naar of uit derde landen. Zoals ook de Nederlandse regering heeft bepleit, beslist het Hof dat de lidstaat het belastingvoordeel in beginsel mag weigeren, wanneer, met name vanwege het ontbreken van een verdragsverplichting voor dit derde land om informatie te verstrekken, het onmogelijk blijkt om de inlichtingen van het derde land te verkrijgen.

Beschikkingen van het Hof van 10 mei 2007, A en B, zaak C-102/05 (Zweden), Lasertec, zaak C-492/04 (Duitsland) en van 6 november 2007, Stahlwerk, zaak C-415/06 (Duitsland)

In deze zaken speelde dezelfde problematiek als hierboven beschreven in de zaak A. Aan de vraag naar rechtvaardiging van beperkingen van kapitaalverkeer naar of uit derde landen komt het Hof niet toe aangezien in beide zaken enkel het vrij verkeer van vestiging in het geding blijkt. Laatstgenoemde vrijheid ziet, anders dan bij kapitaalverkeer, niet op derde landen. Ook de zaak Stahlwerk, die handelt over de import van verliezen uit derde landen, werd in gelijke zin beslist.

BTW

Arrest van het Hof van 8 februari 2007, Investrand, zaak C-345/05 (Nederland, Hoge Raad)

Investrand verkoopt in 1989 aandelen van Cofex aan Hi Tec Sports. Hiervoor krijgt zij een vast bedrag en een vergoeding die afhankelijk is gesteld van de winst. Verder verricht Investrand nog managementactiviteiten. Over de vergoeding ontstaat in 1993 een geschil tussen Investrand en Hi Tec Sports. Naar aanleiding daarvan wordt een arbitrageprocedure gevoerd. Investrand heeft de BTW over de advieskosten die zij heeft gemaakt in de arbitrageprocedure in aftrek gebracht. Over de vraag of Investrand recht heeft op deze aftrek ontstaat een geschil met de belastingdienst. Hierbij is van belang of er een rechtstreeks en onmiddellijk verband bestaat tussen de advieskosten en de managementactiviteiten. Deze laatste activiteit is wel voor aftrek vatbaar. Het Hof heeft overwogen dat van een dergelijk rechtstreeks en onmiddellijk verband geen sprake is. Investrand is dus BTW verschuldigd over de gemaakte advieskosten. Deze uitspraak is in overeenstemming met het standpunt van de Nederlandse regering.

Arrest van het Hof van 14 juni 2007, Stichting Regionaal Opleidingen Centrum Noord-Kennemerland/West-Friesland (Horizon College) tegen de Staatssecretaris van Financiën, zaak C-434/05 (Nederland, Hoge Raad)

Horizon College heeft in een bepaalde periode bij haar in dienst zijnde leraren gedetacheerd bij andere onderwijsinstellingen om onderwijs te geven. De leraren ontvingen hun salaris van het Horizon College en deze laatste werd terugbetaald door de inlenende onderwijsinstelling (zonder winstopslag). Er ontstaat een verschil van inzicht of deze praktijk een BTW vrijgestelde handeling is in de zin van artikel 13, A, eerste lid, letter i, van de Zesde BTW-richtlijn. Hiervoor is van belang of de praktijk valt onder 'het verstrekken van onderwijs' of 'diensten en goederenleveringen die hiermede nauw samenhangen'. Het Hof heeft overwogen dat de detachering niet als onderwijsactiviteit valt aan te merken. Wel kan de detachering in beginsel worden aangemerkt als een dienst die nauw samenhangt met het onderwijs. Voordat de BTW-vrijstelling kan worden toegepast dient de nationale rechter wel te onderzoeken of is voldaan aan de voorwaarden als bedoeld in artikel 13, A, tweede lid, van de Zesde BTW-richtlijn, aldus het Hof. Deze uitspraak is slechts gedeeltelijk in overeenstemming met het Nederlandse standpunt.

Arresten van het Hof van 26 juni 2007, Hutchison 3G e.a., zaak C-369/04 (Verenigd Koninkrijk) en T-Mobile Austria e.a., zaak C-284/04 (Oostenrijk)

In verschillende lidstaten hebben van overheidswege veilingen plaatsgevonden van frequenties voor mobiele telefonie. Telecombedrijven vorderen bij de overheid honderden miljoenen euro's aan BTW terug die door hen zou zijn betaald bij die veilingen. Naar

aanleiding van de geïnitieerde procedures zijn door een Engelse en een Oostenrijkse rechter vragen voorgelegd aan het Hof over de BTW-plichtigheid. Procedures in andere lidstaten, waaronder Nederland, zijn toen geschorst in afwachting van het oordeel van het Hof. Het Hof heeft geoordeeld dat bij dergelijke veilingen door de Staat, ook als gebruik wordt gemaakt van een marktmechanisme als een veiling, geen sprake is van een economische activiteit in de zin van de BTW-richtlijn. Het betreft in wezen de afgifte van een vergunning ter uitoefening van een aan de overheid uitdrukkelijk opgedragen toezichthoudende en regelgevende activiteit. Er bestaat voor de bedrijven dus geen recht op BTW-teruggaaf. Met deze uitspraak ontvalt de grondslag aan de vorderingen van de telecombedrijven in de verschillende procedures. De betrokken lidstaten, waaronder Nederland, hebben hun verdediging in deze zaak bij het Hof gecoördineerd.

Arrest van het Hof van 27 september 2007, Twoh International B.V. tegen de Staatssecretaris van Financiën, zaak C-184/05 (Nederland, Hoge Raad)

Ingeval sprake is van een intracommunautaire levering wordt het product belast met BTW in het land van bestemming en vrijgesteld van BTW in het land van vertrek. Om in aanmerking te komen voor de vrijstelling moet worden aangetoond dat sprake is van een intracommunautaire levering. In deze Nederlandse zaak stelde Twoh zich op het standpunt dat de belastingautoriteiten van de lidstaat van waaruit de goederen in het kader van een intracommunautaire levering worden verzonden of vervoerd, verplicht zijn om de autoriteiten van de lidstaat van bestemming om inlichtingen te verzoeken en deze te gebruiken om uit te maken of het daadwerkelijk gaat om een intracommunautaire levering. Het Hof oordeelde dat de belastingautoriteiten hiertoe niet verplicht zijn. Dit oordeel was conform hetgeen Nederland in de procedure naar voren heeft gebracht.

Arrest van het Hof van 27 september 2007, Teleos e.a. tegen Commissioners of Customs & Excise, zaak C-409/04 (Verenigd Koninkrijk)

Verzoekers hebben mobiele telefoons geleverd aan een afnemer uit een andere lidstaat. De intracommunautaire levering is vrijgesteld van BTW. De vrijstelling blijkt echter gebaseerd te zijn op valse vrachtbrieven van de afnemer. Omdat de mobieltjes het Verenigd Koninkrijk niet zouden hebben verlaten, zijn verzoekers alsnog aangeslagen voor de BTW. Vaststaat dat verzoekers te goeder trouw zijn.

Het Hof beantwoordt de prejudiciële vragen in lijn met het Nederlandse standpunt. Met verwijzing naar het doel van de toepasselijke overgangsregeling, de context van de toepasselijke bepalingen en de doelstellingen van het gemeenschappelijk BTW-stelsel, stelt het Hof vast dat artikel 28 van de Zesde BTW-richtlijn vereist dat de goederen fysiek zijn overgebracht naar de lidstaat van bestemming voordat de leverancier het nultarief op die goederen kan toepassen. De bedoeling van de leverancier volstaat dus niet. Een leverancier die te goeder trouw handelde kan in bovengenoemde omstandigheden evenwel niet worden verplicht tot nabetaling van de BTW. Tot slot legt het Hof uit dat het feit dat een afnemer aangifte heeft gedaan van een communautaire verwerving, een aanwijzing kan vormen dat de goederen het grondgebied van de lidstaat van levering hebben verlaten. Van doorslaggevend bewijs van een van BTW vrijgestelde intracommunautaire levering kan echter geen sprake zijn.

Arrest van het Hof van 18 oktober 2007, Van der Steen, zaak C-355/06 (Nederland, Hof Amsterdam)

Van der Steen is enig aandeelhouder, bestuurder en personeelslid van een vennootschap. Hij heeft dus een arbeidsovereenkomst met deze vennootschap en verricht hiervoor alle werkzaamheden. In deze zaak rijst de vraag of Van der Steen zelf als belastingplichtige voor

de BTW moet worden beschouwd. Het Hof overweegt dat sprake is van ondergeschiktheid. Voorts overweegt het Hof dat Van der Steen voor rekening en onder verantwoordelijkheid van de vennootschap handelt. Tot slot overweegt het Hof dat Van der Steen geen enkel economisch bedrijfsrisico draagt voor het optreden als bestuurder van de vennootschap en het uitvoeren van de werkzaamheden. In vervolg hierop beslist het Hof dat een werknemer in loondienst in de situatie van Van der Steen zelf niet een belastingplichtige is in de zin van artikel 4, lid 4, tweede alinea, van de Zesde BTW-richtlijn. De uitkomst is in overeenstemming met het Nederlandse standpunt.

GBVB

Arresten van het Gerecht van 11 juli 2007, Sison tegen de Raad, zaak T-47/03 en Al-Aqsa tegen de Raad, zaak T-327/03 (EU-terrorismelijsten)

Sison en Al-Aqsa zijn op de EU-terrorismelijst geplaatst. Hun tegoeden zijn daarom bevroren. Ze hebben een vernietigingsactie tegen het betreffende Raadsbesluit van 29 mei 2006 ingesteld bij het Gerecht. De Nederlandse regering heeft de Raad in deze zaak gesteund. In beide uitspraken vernietigt het Gerecht het Raadsbesluit voor zover het de plaatsing van Sison en Al-Aqsa op de EU-terrorismelijst betreft. Het Gerecht uit kritiek op de gevolgde procedure. Met name heeft de Raad de plaatsing onvoldoende gemotiveerd. Het arrest sluit aan op eerdere kritiek van het Gerecht in een uitspraak van 12 december 2006 (zaak T-228/02, Organisatie van Volksmujahedeer van Iran).

Geneesmiddelen

Arrest van het Hof van 24 september 2007, Antroposana, e.a., zaak C-84/06 (Nederland, Hoge Raad)

De Nederlandse regelgeving vereist dat antroposofische geneesmiddelen alleen in de handel mogen worden gebracht indien daarvoor een vergunning is afgegeven. Antroposana e.a. stellen dat deze regeling voor antroposofische geneesmiddelen te ver gaat en de handel hiervan in de praktijk onmogelijk wordt gemaakt. Het Hof bevestigt het Nederlandse standpunt dat richtlijn 2001/83 over geneesmiddelen voor menselijk gebruik voorziet in een uitputtend stelsel van vergunningsprocedures voor geneesmiddelen waarvan niet kan worden afgeweken. Ook antroposofische geneesmiddelen vallen onder deze regeling. De regeling is dus niet in strijd met het vrije verkeer van goederen.

Internationaal privaatrecht

Arrest van het Hof van 15 februari 2007, Lechouritou, zaak C-292/05 (Griekenland)

Lechouritou is een van de nakomelingen van slachtoffers van een bloedbad aangericht door Duitse troepen tijdens de Tweede Wereldoorlog in Griekenland. Lechouritou en andere nakomelingen vragen de Griekse rechter om veroordeling van de Duitse staat tot schadevergoeding. De Griekse rechter vraagt het Hof of de rechtsoverdracht tot vergoeding van de door deze handelingen veroorzaakte schade al dan niet onder het EEX-verdrag valt. Het EEX-verdrag is van toepassing op 'burgerlijke en handelszaken'. Het Hof heeft geoordeeld dat bepaalde rechtsoverdrachten of rechterlijke beslissingen niet onder burgerlijke zaken vallen, wegens de aard van de tussen de procespartijen bestaande rechtsoverdrachten of

van het voorwerp van het geschil. Vervolgens heeft het Hof beslist dat het EEX-verdrag weliswaar van toepassing kan zijn op bepaalde geschillen tussen een overheidsinstantie en een particulier, maar dat dit niet het geval is wanneer de overheidsinstantie krachtens overheidsbevoegdheid handelt. De operaties van strijdkrachten, zoals in de onderliggende zaak, vormen een typische uiting van staatssoevereiniteit, zodat een vordering als die welke Lechouritou en anderen hebben ingesteld tot vergoeding van de door deze operaties veroorzaakte schade niet binnen het toepassingsgebied van het EEX-verdrag valt. Het oordeel van het Hof is in overeenstemming met het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Hof van 27 november 2007, C, zaak C-435/06 (Finland)

De zaak betreft het beroep van een moeder tegen een administratief rechterlijke beslissing tot bekrachtiging van de beslissing van de Finse politie om haar twee kinderen aan de Zweedse autoriteiten over te dragen. In Finland is een reeks van beslissingen nodig voor de bescherming van een kind. Het Hof overweegt in deze zaak dat de beslissing tot ondertoezichtstelling en de beslissing tot plaatsing van een kind buiten het gezin nauw met elkaar verbonden zijn en betrekking hebben op de ouderlijke verantwoordelijkheid. Verder stelt het Hof vast dat de enkele beslissing tot ondertoezichtstelling en plaatsing buiten het gezin onder het begrip 'burgerlijke zaken' in verordening 2201/2003 over de bevoegdheid, erkenning en tenuitvoerlegging van beslissingen inzake ouderlijke verantwoordelijkheid valt. Dat is ook het geval als de beslissingen in de betreffende lidstaat op grond van het publiekrecht worden genomen.

In het kader van de samenwerking tussen Noordse staten is een geharmoniseerde nationale regeling met hetzelfde onderwerp tot stand gekomen. Het Hof stelt vast dat deze regeling niet kan worden toegepast op een beslissing die binnen de werkingssfeer van bovengenoemde verordening valt. De uitzonderingsbepaling in de verordening is limitatief. Tot slot overweegt het Hof dat de verordening ook *ratione temporis* van toepassing is, onder voorbehoud van een feitelijke beoordeling door de nationale rechter. Dit arrest is in lijn met het pleidooi van de Nederlandse regering.

Landbouw

Arrest van het Hof van 11 januari 2007, Piek, zaak C-384/05 (Nederland, Hoge Raad)

Piek, een Nederlandse melkveehouder, deed op 27 juni 1984 een aanvraag voor een extra melkquotum vanwege investeringen die hij had gedaan in zijn bedrijf. Zijn aanvraag is afgewezen omdat deze ziet op investeringsverplichtingen die dateren van voor de datum die daarvoor in de Nederlandse regelgeving is gesteld. De vraag is of de toepasselijke verordening 857/84 aan deze beperking in de tijd in de weg staat. Het Hof heeft deze vraag ontkennend beantwoord, omdat lidstaten beschikken over beoordelingsvrijheid ten aanzien van het toekennen van extra quota. De grenzen aan deze vrijheid zijn niet overschreden door de bovengenoemde beperking in de tijd. De uitspraak van het Hof is in overeenstemming met het door de Nederlandse regering ingenomen standpunt in deze zaak.

Arrest van het Hof van 1 maart 2007, Schouten, zaak C-34/05 (Nederland, College van Beroep voor het bedrijfsleven)

Met het oog op de verkrijging van communautaire steun wil Schouten zijn grasland door de minister als voederareaal laten registreren. Zijn land ligt in de uiterwaarden en heeft tijdelijk onder water gestaan. De minister weigert de registratie omdat het land in de natte periode niet beschikbaar was als voederareaal. Het Hof beslist in deze zaak dat een als voederareaal opgegeven perceel als beschikbaar kan worden aangemerkt, wanneer het enerzijds gedurende

het gehele kalenderjaar uitsluitend is bestemd voor het voederen van de daarop gehouden dieren, en het anderzijds daadwerkelijk voor deze voeding kan worden gebruikt gedurende een periode van ten minste zeven maanden in datzelfde jaar. Anders dan de Nederlandse regering heeft betoogd, geldt dit zelfs wanneer dit perceel niet ononderbroken met dieren was bezet, bijvoorbeeld omdat het tijdelijk onder water stond.

Arrest van het Hof van 24 mei 2007, Maatschap Schonewille-Prins, zaak C-45/05 (Nederland, College van Beroep voor het bedrijfsleven)

Maatschap Schonewille-Prins heeft bij de Nederlandse regering een verzoek gedaan om hem voor 365 runderen slachtpremie te verlenen. De Nederlandse regering meent dat de Maatschap Schonewille-Prins voor minder dan 365 runderen in aanmerking komt voor slachtpremie, nu zij niet heeft voldaan aan haar verplichting om de verplaatsing van haar runderen te registeren. Deze verplichting volgt uit een aantal Europese verordeningen. De verwijzende rechter stelt de vraag of dit in overeenstemming is met de verordeningen die zien op rundvlees en registratie. Het hof heeft deze vraag bevestigend beantwoord. Wanneer een veehouder de verplaatsing van een rund niet muteert, komt hij niet in aanmerking voor slachtpremie voor dit rund. Verder heeft het Hof overwogen dat dit niet als een sanctie moet worden gezien, maar het gevolg is van de niet-ervulling van de voorwaarden voor de toekenning van slachtpremie. Tenslotte heeft het Hof overwogen dat lidstaten geen nationale sancties mogen vaststellen die bestaan in kortingen en uitsluitingen van het totaal bedrag van de slachtpremies, omdat dit in detail is uitgewerkt in een verordening. Het Hof heeft het Nederlandse standpunt in deze zaak slechts gedeeltelijk gevolgd.

Arrest van het Hof van 8 november 2007 in de strafzaken tegen Escalier, zaak C-260/06, en tegen Bonnarel, zaak C-261/06 (Frankrijk)

Escalier en Bonnarel zijn Franse wijnbouwers. Zij importeren gewasbeschermingsmiddelen uit Spanje voor eigen gebruik, maar bezitten geen vergunning voor het in de handel brengen daarvan. In Spanje is wel reeds een vergunning voor het in de handel brengen van deze middelen afgegeven. De Franse wijnbouwers menen dat de vergunningprocedure niet van toepassing is omdat in Frankrijk voor vergelijkbare middelen reeds een vergunning is verleend en omdat de invoer enkel geschiedt voor eigen gebruik.

Het Hof heeft bepaald dat onder deze omstandigheden het onderwerpen van de parallelinvoer aan een vereenvoudigde procedure voor een vergunning niet in strijd komt met de verdragsbepalingen inzake het vrij verkeer van goederen. Het Hof acht het vervolgens gerechtvaardigd dat de aldus afgegeven vergunning persoonsgebonden wordt gemaakt. Als de marktdeelnemer enkel voor eigen gebruik importeert, kan aan de toelating echter niet de voorwaarde worden verbonden dat het product wordt aangeduid met het eigen merk van die marktdeelnemer. Bovendien mag voor de toelating geen onevenredige heffing worden gevraagd. Dit arrest is grotendeels conform het pleidooi van onder meer de Nederlandse regering.

Mededinging

Arrest van het Hof van 14 juni 2007, Telefónica O2 Czech Republic, zaak C-64/06 (Tsjechië)

Twee Tsjechische telecom-exploitanten sluiten een overeenkomst voor de interconnectie van hun openbare vaste telecommunicatienetwerken. Één van deze exploitanten (COL) wil naast deze interconnectie-overeenkomst ook toegang tot het netwerk van de andere exploitant (CTc) om haar eigen klanten ADSL-diensten te kunnen aanbieden. De exploitanten slagen er niet in

om tot een dergelijke aanvullende interconnectie-overeenkomst te komen. COL wendt zich derhalve tot de Tsjechische regelgevende instantie voor telecommunicatie. De verwijzende rechter stelt de vraag of deze instantie bevoegd was om een besluit te nemen. Het Hof stelt allereerst vast dat zijzelf bevoegd is om de gestelde vragen te beantwoorden. Vervolgens overweegt zij dat de regelgevende instantie kon optreden in het kader van richtlijn 97/33 betreffende de interconnectie op telecommunicatiegebied. Deze uitspraak is in overeenstemming met het standpunt van de Nederlandse regering.

Milieu

Arrest van het Hof van 10 mei 2007, Thames Water Utilities Ltd, zaak C-252/05 (Verenigd Koninkrijk)

Deze zaak betreft de vraag of afvalwater dat lekt uit een riool onder de kaderrichtlijn afvalstoffen valt óf onder de richtlijn stedelijk afvalwater. Het Hof bepaalt dat dit gelekte afvalwater 'afval' is in de zin van de kaderrichtlijn afvalstoffen. Vervolgens is de vraag aan de orde of dit afvalwater onder de uitzondering van de kaderrichtlijn afvalstoffen moet worden begrepen. Het Hof legt uit dat afvalwater alleen onder de uitzondering valt als andere nationale of Europese wetgeving nauwkeurige bepalingen bevat over het beheer van dat afvalwater als afvalstof. Daarbij wordt als voorwaarde gesteld dat de bescherming van milieu en gezondheid tenminste gelijkwaardig moet zijn aan die in de kaderrichtlijn afvalstoffen. Het Hof bepaalt vervolgens dat de richtlijn stedelijk afvalwater niet voorziet in een dergelijk niveau van bescherming. De richtlijn stedelijk afvalwater kan voorts ook niet als een specifieke regeling ten opzichte van de kaderrichtlijn afvalstoffen worden beschouwd en geniet als zodanig dus ook geen voorrang boven de laatste. De Nederlandse regering heeft voor het Hof anders bepleit namelijk dat de richtlijn stedelijk afvalwater wel degelijk voorziet in afdoende voorschriften over lekkage, een hoog niveau van milieubescherming garandeert en in dit opzicht een sluitend systeem vormt.

Arrest van het Hof van 21 juni 2007, Omni Metal Service, zaak C-259/05 (Nederland, Rechtbank Rotterdam)

Centraal in deze zaak staat de uitleg van verordening (EEG) 259/93 van 1 februari 1993 betreffende toezicht en controle op de overbrenging van afvalstoffen binnen, naar en uit de Europese Gemeenschap (EVOA). Deze verordening bevat een zogenaamde groene lijst van afvalstoffen. Afvalstoffen die op de groene lijst staan vallen in het algemeen buiten de controleprocedures van de verordening. Hiervoor geldt met name geen plicht tot kennisgeving en toestemming vooraf. Zulks omdat deze afvalstoffen normaliter geen risico voor het milieu vormen. De belangrijkste vraag in deze zaak was of afvalstoffen die bestaan uit een combinatie van op de groene lijst genoemde afvalstoffen, profiteren van het soepele regime van de groene lijst. Het gaat om afvalstoffen waarbij de combinatie als zodanig niet op de groene lijst wordt genoemd. Omni Metal stelde zich op het standpunt, dat ook een combinatie van groene afvalstoffen profiteert van het soepele regime van de groene lijst. De Commissie stelde in deze zaak voor om de plicht tot kennisgeving te laten afhangen van de omstandigheden van elk concreet geval. Nederland heeft zich op het standpunt gesteld dat alleen stoffen (combinaties) die expliciet op de groene lijst genoemd staan zouden moeten profiteren van het soepele regime van de groene lijst. Zulks omdat alleen over die stoffen internationaal overeenstemming bestaat dat zij geen risico voor het milieu vormen. Verder heeft Nederland gewezen op de nadelen van de door de Commissie voorgestelde procedure voor ondernemingen en de handhavingsautoriteiten. Zij zouden immers per transport afval moeten beoordelen of kennisgeving wel of niet nodig is, zonder dat ze kunnen volstaan met

het eenvoudig nalopen van de groene lijst. Dit is tijdrovend en brengt rechtsonzekerheid met zich. Het Hof oordeelt in overeenstemming met het Nederlandse standpunt.

Arrest van het Gerecht van 27 juni 2007, Nederland tegen de Commissie, zaak T-182/06 (roetfilters)

Naar verwachting begin 2011 zullen op Europees niveau strengere grenswaarden worden geïntroduceerd voor emissies door nieuwe auto's. Met het oog op de hoge concentraties fijn stof bestaat er van overheidswege de wens om in Nederland deze strengere grenswaarden reeds eerder verplicht te stellen voor nieuwe dieselauto's. Introductie van deze strengere grenswaarden zorgt *de facto* voor een verplichting tot installatie van roetfilters bij nieuwe dieselauto's. Nederland heeft bij de Commissie een verzoek ingediend ex artikel 95, lid 5, EG-Verdrag om te mogen afwijken van de huidige minder strenge grenswaarden anticiperend op de komende strengere grenswaarden. De Commissie heeft hiervoor echter geen toestemming gegeven, onder meer omdat zij van mening is dat geen sprake is van een voor Nederland specifiek probleem dat afwijking van de huidige regels rechtvaardigt. Gezien de spoedeisendheid heeft het Gerecht de zaak op Nederlands verzoek volgens de versnelde procedure behandeld. Het Gerecht deelt het standpunt van de Commissie dat geen sprake is van een specifiek Nederlands probleem. Ook andere door Nederland genoemde omstandigheden zoals geografische ligging, verkeersaders en bevolkingsdichtheid zijn volgens het Gerecht onvoldoende specifiek om een afwijking van de interne markt-regels te rechtvaardigen. Nederland heeft intussen hoger beroep ingesteld bij het Hof van Justitie.

Openbaarheid

Arrest van het Hof van 18 december 2007, Zweden tegen de Commissie, zaak C-64/05 P (Tierschutz, openbaarheid)

Deze zaak gaat over de toegang van het publiek tot documenten van EU-instellingen. En dan met name over de toegang tot documenten die afkomstig zijn van een lidstaat. Het Hof heeft in dit arrest duidelijk gemaakt dat de toegang tot dergelijke documenten enkel wordt beheerst door de Eurowob-verordening, en dus niet langer door nationaal openbaarheidsrecht. Het Hof overweegt dat een discretionair vetorecht van de lidstaten tegen openbaarmaking een belangrijke categorie van documenten die onmisbaar zijn voor het communautaire besluitvormingsproces, aan de werking van de Eurowob-verordening zou kunnen onttrekken.

Het Hof sluit niet uit dat nationale openbare of particuliere belangen die zich tegen openbaarmaking verzetten, ook kunnen worden beschouwd als een algemeen belang dat bescherming verdient in het kader van de Eurowob-verordening. Met het oog op de 'loyale samenspraak' tussen de EU-instelling en de desbetreffende lidstaat, overweegt het Hof dat de lidstaat eventueel verzet tegen openbaarmaking moet motiveren op grond van een van de uitzonderingen van de Eurowob-verordening. Als de lidstaat dat niet doet, dan hoeft de EU-instelling aan dat verzet geen gevolg te geven. De instelling moet bij de beslissing tot openbaarmaking een eigen afweging maken. Wanneer de EU-instelling een verzoek om openbaarmaking afwijst, heeft een belanghebbende nog de mogelijkheid om tegen het besluit beroep in te stellen bij de communautaire rechter. Het Hof volgt hiermee integraal het standpunt van Zweden dat door Nederland in deze procedure is ondersteund.

Procesrecht

Arrest van het Hof van 13 maart 2007, Unibet, zaak C-432/05 (Zweden)

Het bedrijf Unibet organiseert kansspelen via het internet. In Zweden is het organiseren van loterijen aan strikte regels gebonden en is het bevorderen van deelname aan in het buitenland georganiseerde loterijen verboden. Unibet betoogt dat de betreffende nationale bepalingen in strijd zijn met het gemeenschapsrecht en stelt een vordering in om deze strijdigheid in rechte te laten vaststellen. Voort verzoekt hij om schadevergoeding en voorlopige maatregelen. Evenwel voorziet het Zweedse recht niet in de mogelijkheid een zelfstandig beroep in te stellen dat ten principale ertoe strekt de verenigbaarheid aan te vechten van nationale bepalingen met hogere rechtsregels, waaronder het gemeenschapsrecht. De vraag komt aan de orde of dit in overeenstemming is met het beginsel van effectieve rechterlijke bescherming, hetgeen een algemeen beginsel van gemeenschapsrecht vormt. Het Hof heeft deze vraag bevestigend beantwoord. Zij heeft overwogen dat dit beginsel niet vereist dat een zelfstandig beroep bestaat, mits het gelijkwaardigheids- en het doeltreffendheidsbeginsel wordt gewaarborgd. Een incidenteel rechtsmiddel is voldoende om het voormelde beginsel te waarborgen, aldus het Hof. In de onderliggende zaak kon Unibet de vermeende strijdige bepaling aan de orde stellen in het kader van het verzoek om schadevergoeding. Deze uitspraak is in overeenstemming met het Nederlands standpunt.

Arrest van het Hof van 7 juni 2007, Van der Weerd, zaken C-222/05 tot en met C-225/05 (Nederland, College van Beroep voor het bedrijfsleven)

Van der Weerd e.a. komen op tegen besluiten waarbij hun vee verdacht is verklaard van besmetting met mond- en klauwzeer en op basis waarvan dat vee is gevaccineerd en gedood. In een vergelijkbare zaak bij het CBB (zaak C-28/05, Dokter e.a., arrest van 15 juni 2006) waren gronden aangevoerd, ontleend aan richtlijn 85/511/EEG, die betrekking hadden op de (on)bevoegdheid van het laboratorium dat de aanwezigheid van mond- en klauwzeer had vastgesteld. Van der Weerd e.a. hebben deze gronden niet aangevoerd. Het Nederlandse procesrecht verzet zich in casu tegen ambtshalve toetsing aan deze gronden. Het CBB vraagt zich af of het gemeenschapsrecht desalniettemin verplicht tot ambtshalve toetsing aan deze gronden.

Zoals ook de Nederlandse regering heeft betoogd, oordeelt het Hof dat dit niet het geval is, na de Nederlandse procesregel te hebben getoetst aan het gelijkwaardigheidsbeginsel en het effectiviteitsbeginsel. Het Hof maakt daarbij duidelijk dat de enkele omstandigheid dat het CBB in eerste en enige instantie uitspraak doet, geen bijzondere situatie vormt die tot een andere uitkomst zou moeten leiden. Verder maakt het Hof duidelijk dat ook het belang van de desbetreffende communautaire bepaling voor de communautaire rechtsorde er niet toe doet, als partijen maar daadwerkelijk de mogelijkheid hebben om voor de nationale rechter het gemeenschapsrecht aan te voeren.

Conclusie: het gemeenschapsrecht verplicht de nationale rechter niet om in een procedure als die in de hoofdgedingen ambtshalve te toetsen aan gronden ontleend aan bepalingen van gemeenschapsrecht, aangezien noch het gelijkwaardigheidsbeginsel noch het doeltreffendheidsbeginsel dit vereist.

Schengenacquis

Arrest van het Hof van 18 december 2007, Verenigd Koninkrijk tegen de Raad, zaak C-137/05 (paspoortverordening)

Het Verenigd Koninkrijk is niet gebonden aan het Schengenacquis maar kan verzoeken om aan onderdelen wel deel te nemen. Ook mag zij verzoeken om deel te nemen aan communautaire regelgeving die voortbouwt op het acquis. Het Verenigd Koninkrijk gaf aan

deel te willen nemen aan de verordening over veiligheidskenmerken van en de biometrische gegevens in door de lidstaten afgegeven paspoorten en reisdocumenten. De Raad wees het verzoek af.

Het Hof oordeelt conform het standpunt van de Raad en de Nederlandse regering. Het Hof overweegt dat het Verenigd Koninkrijk alleen kan deelnemen aan regelgeving die voortbouwt op een deel van het acquis waaraan het Verenigd Koninkrijk deelneemt. Het Hof overweegt voorts dat de Raad de verordening terecht heeft gekwalificeerd als een maatregel die voortbouwt op het acquis. Aangezien het Verenigd Koninkrijk niet deelneemt aan dat deel van het acquis, wordt het beroep van het Verenigd Koninkrijk tegen het Raadsbesluit verworpen.

Sociaal recht

Beschikking van het Hof van 11 januari 2007, Arts Jan Vorel, zaak C-437/05 (Tsjechië)

Vorel is arts in een Tsjechisch ziekenhuis. De vergoeding voor de inactieve uren van zijn wachtdiensten was lager dan die voor de uren waarin hij wel arbeid heeft verricht. De Hofzaak betreft de uitleg van het begrip arbeidstijd in de zin van de richtlijnen over de veiligheid en gezondheid van werknemers.

Het Hof herhaalt haar oordeel dat wachtdiensten waarbij een arts fysiek aanwezig dient te zijn, in het geheel als arbeidstijd moeten worden beschouwd, ongeacht de daadwerkelijke arbeidsprestaties. Vervolgens overweegt het Hof dat genoemde richtlijnen bepaalde aspecten van de organisatie van arbeidstijd regelen. En voorts dat ze in beginsel niet van toepassing zijn op de beloning van werknemers. De richtlijnen staan volgens het Hof dus niet in de weg aan een nationale regeling waarin voor een wachtdienst waarin geen daadwerkelijke arbeid wordt verricht en een wachtdienst waarin wel arbeidsprestaties worden verricht, verschillende vergoedingen zijn geregeld. Voorwaarde is dat een dergelijke regeling de beschermingsdoelstelling van de richtlijnen niet in gevaar brengt. Dit oordeel is conform het door Nederland bepleite standpunt.

Arrest van het Hof van 25 januari 2007, Robins en Burnett, zaak C-278/05 (Verenigd Koninkrijk)

Robins en Burnett zijn ex-werknemers van een geliquideerd bedrijf. Ook hun pensioenrechten bevinden zich in liquidatie. De activa zijn niet toereikend om alle uitkeringen van alle leden te dekken. Leden die nog geen pensioen ontvangen zullen daarom op hun uitkeringen worden gekort.

De vraag rijst of een lidstaat de financiering van verkregen pensioenrechten volledig moet garanderen. Het Hof stelt vast dat de richtlijn over bescherming van werknemers bij insolventie van de werkgever zo'n volledige garantie niet voorschrijft. De lidstaten hebben een ruime beoordelingsmarge voor de vaststelling van het beschermingsniveau. Dit is ook door onder meer Nederland bepleit. Het Hof bepaalt echter ook dat een regeling, zoals in casu de Britse, die er toe leidt dat minder dan de helft van de verkregen pensioenrechten wordt gewaarborgd, ontoereikend is in het licht van de bescherming van werknemers zoals vastgelegd in de richtlijn inzake de bescherming van werknemers bij insolventie van de werkgever.

Arrest van het Hof van 18 juli 2007, Hartmann, zaak C-212/05 (Duitsland)

Het verzoek om ouderschapsuitkering van de in Oostenrijk wonende mevrouw Hartmann aan de Duitse autoriteiten wordt geweigerd omdat zij niet in Duitsland woont of werkt. Haar echtgenoot werkt als ambtenaar in Duitsland. De vraag van de verwijzende rechter komt erop

neer of de heer Hartmann moet worden aangemerkt als migrerend werknemer in de zin van verordening 1612/68, en zo ja, of het strookt met deze verordening om mevrouw Hartmann uit te sluiten van het recht op ouderschapsuitkering of dat er sprake is van indirecte discriminatie. Omdat de Commissie in haar schriftelijke opmerkingen in deze zaak inging op artikel 18 EG-Verdrag, heeft Nederland tijdens de mondelinge behandeling betoogd dat artikel 18 EG-Verdrag terzake niet van toepassing was.

Het Hof heeft de zaak beslist op grond van verordening 1612/68. Het Hof oordeelde ten eerste dat ook iemand die met behoud van zijn dienstverband in een andere lidstaat is gaan wonen en sindsdien zijn beroepswerkzaamheid als grensarbeider uitoefent, de hoedanigheid van 'migrerend werknemer' bezit. Ten tweede overwoog het Hof dat de ouderschapsuitkering niet kan worden geweigerd aan een echtpaar zoals het echtpaar Hartmann, dat niet in Duitsland woont, maar waarvan één van de echtgenoten een voltijdse beroepswerkzaamheid uitoefent in deze staat.

Arrest van het Hof van 11 september 2007 in zaak C-287/05, D.P.W. Hendrix tegen de Raad van Bestuur van het UWV (Nederland, Centrale Raad van Beroep)

Hendrix is een Nederlander. Hij werkt ook in Nederland. Zijn salaris is minder dan het wettelijk minimumloon en wordt aangevuld met de Wajong-uitkering. Dit is een uitkering op grond van de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten. De uitkering wordt echter stopgezet als Hendrix naar België verhuist. Kort daarna vindt hij ander werk in Nederland tegen betaling van het minimumloon. De vraag is of de uitkering afhankelijk kon worden gesteld van de voorwaarde dat Hendrix in Nederland woont.

Het Hof stelt vast dat de Wajong-uitkering een bijzondere, niet op premie- of bijdragebetaling berustende prestatie is in de zin van verordening 1408/71 zodat een woonplaatseis mag worden gesteld. De omstandigheid dat Hendrix voordien een *wel* exporteerbare uitkering (AAW) ontving maakt daarvoor geen verschil. Het Hof legt uit dat het vrij verkeer van werknemers en verordening 1612/68 hieraan niet in de weg staan. De nationale regeling mag echter niet verder gaan dan nodig is. De nationale rechter dient het nationale recht zoveel mogelijk in overeenstemming met het gemeenschapsrecht uit te leggen en moet per geval beoordelen of de woonplaatseis niet onbillijk uitpakt. Hij dient met name rekening te houden met het feit dat de betrokken werknemer al zijn sociaaleconomische banden met de lidstaat van herkomst heeft behouden.

Arrest van het Hof van 16 oktober, Palacios de la Villa, zaak C-411/05 (Spanje)

In dit arrest ging het om een Spaanse regeling waarin de geldigheid wordt erkend van in collectieve overeenkomsten voorkomende clausules betreffende gedwongen pensionering van werknemers van 65 jaar. De regeling wordt getoetst aan richtlijn 2000/78/EG tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep. Het Hof oordeelt dat een dergelijke regeling in beginsel verenigbaar is met de richtlijn. Het Hof stelt allereerst vast dat de regeling onderscheid maakt op grond van leeftijd. Dit is niettemin gerechtvaardigd doordat de Spaanse regeling beoogt de nationale arbeidsmarkt te reguleren, met name om de werkloosheid te bestrijden. Ten aanzien van de vraag of de regeling voor het bereiken van dit legitieme doel passend en noodzakelijk is, stelt het Hof voorop dat de lidstaten over een ruime beoordelingsvrijheid beschikken. Voorts moeten zij ingezette middelen kunnen wijzigen. Het is in beginsel aan de lidstaten om het juiste evenwicht te vinden tussen de verschillende betrokken belangen. Het bovenstaande sluit aan bij hetgeen Nederland in de procedure naar voren heeft gebracht.

Steun

Arrest van het Hof van 21 juni 2007, Stichting ROM-projecten, zaak C-158/06, (Nederland, College van Beroep voor het Bedrijfsleven)

Aanleiding voor deze zaak is een geding tussen de Stichting ROM-projecten (hierna: de Stichting) en de Staatssecretaris van Economische Zaken (hierna: de Staatssecretaris) met betrekking tot de intrekking en het verzoek om terugbetaling van financiële steun die is toegekend in het kader van het communautair initiatief ten gunste van het MKB. De reden voor de intrekking van deze steun was dat de Stichting niet had voldaan aan een steunvoorwaarde (het naleven van een bepaalde datum) die was genoemd in de beschikking waarbij de Commissie het desbetreffende steunprogramma had goedgekeurd. Deze beschikking van de Commissie was noch gepubliceerd noch meegedeeld aan de Stichting. De betreffende steunvoorwaarde was evenmin vermeld in het besluit van de Staatssecretaris waarbij de subsidie aan de Stichting was verleend.

De vraag van het CBB was of desalniettemin moest worden overgegaan tot terugvordering. Het Hof beslist in lijn met eerdere jurisprudentie en overeenkomstig het betoog van de Nederlandse regering dat geschillen betreffende de terugvordering van ten onrechte betaalde communautaire bedragen bij het ontbreken van communautaire voorschriften door de nationale rechter moeten worden beslist overeenkomstig het nationale recht. Indien dat nationale recht daarbij rekening houdt met het rechtszekerheidsbeginsel, dan is dat niet in strijd met het gemeenschapsrecht. Dat beginsel verzet zich ertegen dat een steunvoorwaarde aan een begunstigde wordt tegengeworpen indien die begunstigde onbekend is met deze voorwaarde. Indien de begunstigde bovendien te goeder trouw is, hoeft niet te worden overgegaan tot terugvordering, aldus het Hof. Wel vloeit uit het samenwerkingsbeginsel van artikel 10 EG-Verdrag voort dat Nederland financieel aansprakelijk kan worden gesteld voor de niet-teruggevorderde bedragen.

Arrest van het Hof van 18 juli 2007, Lucchini SpA, zaak C-119/05 (Italië)

Lucchini, een Italiaanse vennootschap, heeft de bevoegde nationale autoriteiten om steun gevraagd. De Commissie heeft de steun bij beschikking onverenigbaar met het gemeenschapsrecht verklaard. Voordat de beschikking werd vastgesteld had Lucchini de bevoegde autoriteiten voor de nationale rechter gedaagd om haar aanspraak te doen gelden op uitbetaling van de volledige steun. De nationale rechter oordeelde dat Lucchini recht had op de steun. Dit oordeel is in hoger beroep bevestigd en in kracht van gewijsde gegaan. De Commissie heeft de nationale autoriteiten gelast de betrokken steun in te trekken en terug te vorderen.

Het Hof stelt vast dat de nationale rechter niet bevoegd is om de (on)rechtmatigheid van steunmaatregelen te beoordelen. Het Hof herinnert er aan dat dit een exclusieve bevoegdheid van de Commissie is. En dat deze daarbij onder toezicht staat van de gemeenschapsrechter. De nationale rechter dient zorg te dragen voor de volle werking van het gemeenschapsrecht en dient strijdige nationale voorschriften, op eigen gezag, buiten toepassing te laten. In deze zaak heeft dat tot gevolg dat de bepaling waarin het beginsel van gezag van gewijsde is neergelegd, buiten toepassing moet worden gelaten. Dat is tevens wat de Nederlandse regering onder deze omstandigheden heeft bepleit.

Strafrecht

Europees aanhoudingsbevel

Arrest van het Hof van 3 mei 2007, Advocaten voor de Wereld, zaak C-303/05 (België)

Het kaderbesluit (2002/584/JBZ) heeft tot doel de uitlevering tussen lidstaten makkelijker te maken, met als belangrijk onderdeel de afschaffing van de toetsing van de dubbele strafbaarheid. Voor een aantal strafbare feiten hoeven lidstaten niet langer te toetsen of het strafbare feit waarvoor wordt overgeleverd ook bij henzelf strafbaar is. De Belgische vereniging 'Advocaten voor de Wereld' stelt dat het kaderbesluit ongeldig is, omdat het onderwerp bij overeenkomst (verdrag) in plaats van bij kaderbesluit geregeld had moeten worden, en dat de afschaffing van de dubbele strafbaarheid in strijd was met het legaliteits- en gelijkheidsbeginsel. Het Hof heeft overwogen: (1) Artikel 34, lid 2, EU voert geen rangorde in onder de verschillende rechtsinstrumenten. Hoewel het Europees aanhoudingsbevel bij overeenkomst had kunnen worden geregeld, was de Raad bevoegd om op grond van zijn beoordelingsvrijheid te kiezen voor het rechtsinstrument van het kaderbesluit. (2) Het legaliteitsbeginsel is niet geschonden, omdat de omschrijving van strafbare feiten en de vaststelling van de toepasselijke straffen niet door het kaderbesluit wordt geregeld. Dit behoort tot de bevoegdheid van de lidstaten. (3) De keuze van de Raad om voor sommige strafbare feiten wel en voor andere strafbare feiten niet de toets van de dubbele strafbaarheid te laten vervallen is terecht. Deze uitspraak is in overeenstemming met het Nederlandse standpunt.

Strafrecht in de eerste pijler

Arrest van het Hof van 7 juni 2007, Commissie tegen de Raad, zaak C-440/05

Op grond van het EU-Verdrag heeft de Raad het kaderbesluit tot versterking van het strafrechtelijk kader voor de bestrijding van verontreiniging vanaf schepen vastgesteld. De Commissie stelt dat de regeling had moeten worden vastgesteld op basis van het EG-Verdrag. Deze zaak is daarmee een vervolg op het arrest in zaak C-176/03 van 13 september 2005 dat eveneens handelde over de problematiek van de handhaving van het milieurecht via het strafrecht in de eerste pijler.

Het Hof overweegt dat ofschoon strafwetgeving in beginsel niet tot de bevoegdheid van de Gemeenschap behoort, de gemeenschapswetgever niettemin strafrecht mag opleggen aan de lidstaten wanneer het gebruik van doeltreffende, evenredige en afschrikkende straffen een onontbeerlijke maatregel is in de strijd tegen ernstige aantastingen van het milieu, teneinde de volledige doeltreffendheid van de normen voor milieubescherming te verzekeren. Het Hof concludeert dan ook dat het kaderbesluit inbreuk maakt op de bevoegdheden uit het EG-Verdrag en in strijd is met het EU-Verdrag, volgens welk Verdrag die bevoegdheden prevaleren. Het Hof verklaart het kaderbesluit nietig.

Het Hof stelt wel uitdrukkelijk vast dat de vaststelling van de aard en de hoogte van de op te leggen strafrechtelijke sancties niet tot de bevoegdheid van de Gemeenschap behoort. Een groot aantal lidstaten waaronder Nederland heeft juist op dit laatste punt aangedrongen.

Ne bis in idem

Arrest van het Hof van 18 juli 2007, Kraaijenbrink, zaak C-367/05 (België)

Kraaijenbrink is in Nederland veroordeeld wegens opzetheling van opbrengsten uit drugshandel. Vervolgens is hij in België veroordeeld voor het wisselen van geldsommen die hij heeft ontvangen uit drugshandel in Nederland. Kraaijenbrink heeft betoogd dat het in artikel 54 van het Schengen akkoord (SUO) neergelegde ne bis in idem-beginsel geschonden is. De vraag komt naar voren hoe het begrip 'dezelfde feiten' in artikel 54 SUO moet worden opgevat.

Het Hof heeft overwogen dat het relevante criterium de gelijkheid van de materiële feiten is, die vanwege hun verbondenheid naar tijd en naar plaats en wat hun voorwerp betreft, een onlosmakelijk geheel vormen. De feiten zoals in casu zijn niet als ‘dezelfde feiten’ aan te merken enkel op grond dat de rechter vaststelt dat die feiten door hetzelfde misdadig opzet verbonden zijn.

Arrest van het Hof van 18 juli 2007, Jürgen Kretzinger, zaak C-288/05 (Duitsland)

Kretzinger vervoert gesmokkelde tabak vanuit Griekenland via Italië en Duitsland naar het Verenigd Koninkrijk. In Italië is hij hiervoor twee keer veroordeeld. Zijn eerste straf was voorwaardelijk en zijn tweede onvoorwaardelijk, maar niet uitgevoerd. Ook de Duitse rechter buigt zich daarna over zijn smokkelzaak.

Het Hof legt uit dat voor de toepassing van het ne bis in idem-beginsel het relevante criterium de gelijkheid van de materiële feiten is. Het gaat om het geheel van feiten die onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. De juridische kwalificatie en het beschermde rechtsbelang zijn niet relevant. Het Hof herinnert er in het bijzonder aan dat het bij de uitvoer en invoer van dezelfde illegale goederen in verschillende lidstaten om dezelfde feiten gaat.

Voorts is voor de toepassing van het ne bis in idem-beginsel vereist dat een straf ‘is ondergaan’ of ‘daadwerkelijk ten uitvoer wordt gelegd’. Het Hof beslist in deze zaak dat in geval van een voorwaardelijke gevangenisstraf aan deze uitvoeringsvoorwaarde is voldaan. Er is niet aan de uitvoeringsvoorwaarde voldaan wanneer de verdachte korte tijd is aangehouden en/of in voorlopige hechtenis is genomen en deze vrijheidsbeneming later bij een veroordeling nog in mindering moet worden gebracht.

Eveneens is niet aan de uitvoeringsvoorwaarde voldaan wanneer een lidstaat waar iemand naar intern recht onherroepelijk is veroordeeld, tegen hem een Europees aanhoudingsbevel kan uitvaardigen met het oog op de tenuitvoerlegging van de straf.

De uitspraak is in lijn met het pleidooi van de Nederlandse regering.

Vrij verkeer

Arrest van het Hof van 9 januari 2007, Jia, zaak C-1/05 (Zweden)

Jia heeft de Chinese nationaliteit. Haar (Chinese) zoon is getrouwd met een Duitse die in Zweden een reisbureau exploiteert. Jia vroeg een verblijfsvergunning aan om bij haar zoon in Zweden te kunnen verblijven. De aanvraag is afgewezen omdat ze haar financiële afhankelijkheid onvoldoende had aangetoond.

Het Hof maakt in deze zaak duidelijk dat het gemeenschapsrecht de lidstaten er niet toe verplicht, om voor de verlening van een verblijfsrecht aan een onderdaan van een derde land die familielid is van een gemeenschapsonderdaan die gebruik heeft gemaakt van zijn vrijheid van verkeer, als voorwaarde te stellen dat dit familielid reeds in een andere lidstaat is toegelaten. Het Hof verwerpt daarmee het standpunt van Nederland, het Verenigd Koninkrijk en de Advocaat-Generaal dat familieleden al eerder moeten zijn toegelaten in een andere lidstaat om van het soepelere EG-toelatingsrecht gebruik te kunnen maken. Uit de uitspraak moet worden afgeleid dat zo’n voorwaarde enkel in geval van misbruiksituaties kan worden gesteld.

Voorts bepaalt het Hof in deze zaak dat het familielid het bewijs van financiële afhankelijkheid van de EU-burger met alle middelen mag aantonen.

Arrest van het Hof van 17 april 2007, A.G.M.-COS-MET, zaak C-470/03 (Finland)

Een ambtenaar van de Finse arbeidsinspectie had in een televisie-interview en een vraaggesprek in de krant verklaard dat hefbruggen voor voertuigen gevaarlijk waren, omdat

ze mankementen vertoonden. De vraag rijst of artikel 28 EG-Verdrag in de weg staat aan dergelijke, in het openbaar gedane, uitlatingen van een ambtenaar. Daarnaast komt de vraag aan de orde of een lidstaat aansprakelijk is voor dergelijke openbare uitlatingen en of een individuele ambtenaar ook aansprakelijk kan worden gesteld. Het Hof heeft overwogen dat dergelijke opmerkingen een belemmering kunnen vormen van het vrij verkeer van goederen. Het heeft niet getoetst aan artikel 28 EG-Verdrag, maar aan artikel 4, lid 1, van richtlijn 98/37/EG. Deze bepaling ziet op het vrij verkeer van machines, zoals de hefbruggen in casu. Lidstaten kunnen een dergelijke belemmering van het vrij verkeer niet rechtvaardigen met een beroep op de vrijheid van meningsuiting van hun ambtenaren. De lidstaten kunnen ook aansprakelijk zijn voor dergelijke openbare uitlatingen indien deze leiden tot een schending van het gemeenschapsrecht en men er redelijkerwijs van uit mag gaan dat de ambtenaar die de uitlatingen doet een met zijn ambt verbonden standpunt inneemt. Of ook individuele ambtenaren aansprakelijk kunnen worden gesteld, laat het Hof over aan de nationale lidstaten. De Nederlandse regering was in deze zaak slechts ingegaan op de vraag of sprake was van een belemmering van het vrij verkeer van goederen door de uitlatingen van de ambtenaar en had het standpunt ingenomen dat hiervan geen sprake was.

Arrest van het Hof van 19 april 2007, Stamatelaki, zaak C-444/05 (Griekenland)

Stamatelaki werd verpleegd in een particuliere zorginstelling in het Verenigd Koninkrijk. De kosten hiervan werden door zijn Griekse verzekeraar niet vergoed. De nationale Griekse regeling sluit vergoeding van verpleging in buitenlandse particuliere instellingen namelijk geheel uit. Een uitzondering wordt slechts gemaakt voor kinderen onder de 14 jaar. Het Hof benadrukt dat lidstaten weliswaar zelf hun socialezekerheidsstelsels mogen inrichten, maar dat zij daarbij het vrije dienstenverkeer moeten eerbiedigen. Het Hof oordeelt dat het vrije dienstenverkeer door het absolute karakter van de Griekse regeling wordt belemmerd. Verstoring van het financiële evenwicht van het nationale socialezekerheidsstelsel vormt hiervoor geen rechtvaardiging, omdat minder beperkende maatregelen mogelijk zijn. Als voorbeeld wordt gewezen op een stelsel van voorafgaande toestemming of beperking van de tarieven. Gebrek aan toezicht op de zorginstelling in het Verenigd Koninkrijk vormt eveneens geen rechtvaardiging voor de Griekse regeling. Ook in andere lidstaten vinden immers kwaliteitscontroles plaats. Aldus acht het Hof de Griekse regeling te absoluut en in strijd met het vrije verkeer van diensten.

Arrest van het Hof van 11 december 2007, Eind, zaak C-291/05 (Nederland, Raad van State)

Rinaldo Eind bezit de Nederlandse nationaliteit. Hij vertrekt naar het Verenigd Koninkrijk om daar te werken. Zijn dochtertje Rachel voegt zich vanuit Suriname bij hem in het Verenigd Koninkrijk. Voordat haar Britse verblijfsvergunning afloopt, keert vader Eind terug naar Nederland. Hij werkt daar niet meer en ontvangt een bijstandsuitkering. De vraag rijst of zijn dochter ook in Nederland bij hem kan verblijven. Zij heeft de Surinaamse nationaliteit en geen verblijfsrecht in Nederland.

Het Hof stelt vast dat de gevolgen van de verblijfsvergunning beperkt blijven tot het grondgebied van de lidstaat. Het Hof beslist dat het gemeenschapsrecht onder genoemde omstandigheden (Nederland) niet verplicht om aan het gezinslid een verblijfsrecht te verlenen op grond van het feit dat dit gezinslid nog in het bezit was van een geldige (Britse) verblijfsvergunning afgegeven op basis van de verordening over het vrije verkeer van werknemers.

Het Hof overweegt voorts dat belemmeringen voor gezinshereniging het recht van vrij verkeer kunnen aantasten. De verordening over het vrije verkeer van werknemers moet daarom onder genoemde omstandigheden naar analogie worden toegepast. Het Hof beslist dat

het gezinslid in genoemde situatie het recht heeft om te verblijven bij de werknemer in de lidstaat waarvan deze laatste de nationaliteit bezit. Dat geldt ook als de werknemer daar geen arbeid meer verricht. Hoewel de Nederlandse regering een ander standpunt verdedigde, is volgens het Hof niet relevant dat het gezinslid voor het vertrek van de werknemer geen verblijfsrecht had in de lidstaat waarvan de werknemer de nationaliteit bezit.

Inbreukprocedures Nederland

Arrest van het Hof van 15 februari 2007, Commissie tegen Nederland, zaak C-34/04

De Nederlandse regering heeft in het kader van een visserijovereenkomst tussen de Europese Gemeenschap en Argentinië twee vaartuigen overgebracht naar Argentinië. Vervolgens zijn de voor deze vaartuigen verleende visvergunningen opnieuw gebruikt voor andere vaartuigen. De Commissie meent dat dit in strijd is met de krachtens artikel 5 van verordening 3690/93 op de nationale bevoegde autoriteiten rustende verplichting om deze vergunningen in te trekken wanneer de vaartuigen waarvoor zij waren verleend, definitief buiten bedrijf waren gesteld. Allereerst heeft het Hof vastgesteld dat sprake is van definitieve buitenbedrijfstelling in de zin van het voornoemde artikel 5. Voorts verbieden de bewoordingen van artikel 5 niet dat de vrijgekomen visserijcapaciteit voor de afgifte van nieuwe vergunningen wordt gebruikt. Uit dit artikel volgt slechts dat Nederland, zoals ook is gebeurd, de betreffende visvergunningen dient in te trekken. Het beroep van de Commissie wordt derhalve verworpen.

Arrest van het Hof van 24 april 2007, Commissie tegen Nederland, zaak C-523/04 (Open Skies)

Nederland heeft sinds 1957 een bilateraal luchtvaartakkoord met de Verenigde Staten. Het Hof heeft overwogen dat Nederland, door verbintenissen aan te gaan of te handhaven betreffende de luchtvaarttarieven, de geautomatiseerde boekingsystemen en het recht van de VS om de vervoersrechten in te trekken, te schorsen of te beperken wanneer de door de lidstaat aangewezen luchtvaartmaatschappijen niet in handen waren van die lidstaat, niet heeft voldaan aan de verplichtingen van het gemeenschapsrecht.

Het door Nederland aangevoerde feit dat de duur van de precontentieuze procedure (zes jaar) in strijd was met het beginsel van gewettigd vertrouwen en redelijke termijn tast volgens het Hof in dit geval de ontvankelijkheid niet aan. Het Hof kan geen rekening houden met het mandaat van de Commissie voor onderhandelingen met de VS op communautair niveau en de gevolgen van de inbreukprocedure voor die onderhandelingen. De argumenten van de Nederlandse regering dat de notawisseling van 1992 het akkoord van 1957 in tact laat en slechts op enige punten wijzigt, worden door het Hof niet overgenomen. Het Hof stelt vast dat sprake is van een gehele herziening van het akkoord van 1957 en dat de Gemeenschap op dit punt exclusieve externe bevoegdheid heeft.

Arrest van het Hof van 7 juni 2007, Commissie tegen Nederland, zaak C-50/06 (vreemdelingenrecht)

Het Hof heeft in dit arrest duidelijk gemaakt dat een strafrechtelijke veroordeling van een vreemdeling die tevens onderdaan is van een EU-lidstaat, niet automatisch en stelselmatig mag leiden tot verwijdering van deze vreemdeling/EU-onderdaan. Een EU-onderdaan mag volgens het Hof slechts worden uitgezet wanneer de betrokkene een reële en voldoende ernstige bedreiging vormt voor de samenleving. De Nederlandse vreemdelingenwetgeving was op dit punt tot voor kort niet volstrekt duidelijk. Het Hof heeft in deze inbreukprocedure beslist dat Nederland hiermee in strijd heeft gehandeld met richtlijn 64/221 die handelt over verwijderingsmaatregelen van vreemdelingen. De Nederlandse regering heeft geen

inhoudelijk verweer gevoerd tegen het beroep van de Commissie. Mede naar aanleiding van een nieuwe richtlijn over dit onderwerp is de vreemdelingenwetgeving inmiddels in overeenstemming gebracht met het arrest van het Hof.

Arrest van het Hof van 20 september 2007, Commissie tegen Nederland, zaak C-297/05 (registratie motorvoertuigen)

Oudere in een andere lidstaat geregistreerde buitenlandse motorvoertuigen moesten in Nederland een technische controle ondergaan voordat ze in Nederland konden worden geregistreerd. Het Hof acht de verplichting tot deze technische controle een verboden beperking van het vrije verkeer van goederen. Deze controle is namelijk niet verplicht bij de overdracht van een in Nederland geregistreerd motorvoertuig aan een andere in Nederland gevestigde eigenaar of houder. Het Hof acht de Nederlandse regeling ook niet evenredig. De doelstellingen van verkeersveiligheid en milieueisen kunnen ook worden bereikt door bijvoorbeeld de erkenning van een eventueel in een andere lidstaat afgegeven bewijs. De Commissie maakte bovendien bezwaar tegen het feit dat Nederland eist dat een voertuig wordt geïdentificeerd alvorens het wordt geregistreerd. Deze identificatie vindt in geval van invoer van een eerder in een andere lidstaat geregistreerd voertuig plaats door middel van het door deze lidstaat afgegeven kentekenbewijs. Deze controle, die ongeveer 25 minuten duurt en ten tijde van de precontentieuze procedure 45 Euro kostte, maakt volgens de Commissie de invoer van voertuigen in Nederland minder interessant. Nederland acht de identificatie echter noodzakelijk voor registratiedoeleinden ter bestrijding van fraude en voor belastingdoeleinden. Het Hof honoreert dit standpunt en acht de regeling eveneens evenredig, mede gezien het dichte netwerk van keuringsstations waar men voor identificatie terecht kan.

EVA-Hof

Arrest van het EVA-Hof van 14 maart 2007, Toezichthouder EVA tegen Noorwegen, zaak E-1/06

De Toezichthoudende Autoriteit van de EVA (vergelijkbaar met de Europese Commissie) startte een verdragsschendingsprocedure tegen Noorwegen, vanwege het feit dat dit land een monopolie wilde instellen op de exploitatie van gokautomaten. De EVA-Autoriteit stelde dat het vrij verkeer van diensten en vestiging in de weg staan aan het introduceren van een dergelijk monopolie. Het EVA-Hof overweegt dat een dergelijk handelen door Noorwegen een belemmering vormt van het vrij verkeer van vestiging en diensten. Het concludeert echter dat het Noorse monopolie legitieme doelstellingen van algemeen belang nastreeft, een geschikt middel is om de nagestreefde doelstellingen te bereiken en niet verder gaat dan noodzakelijk is voor het bereiken van die doelstellingen. Het verzoek van de EVA-Autoriteit wordt derhalve afgewezen. Nederland heeft tezamen met zeven andere lidstaten en IJsland Noorwegen ondersteund in deze procedure.

Arrest van het EVA-Hof van 30 mei 2007, Ladbrokes, zaak E-3/06 (Noorwegen)

Ladbrokes is een in Engeland gevestigde private aanbieder van een breed scala aan kansspelen. Zij heeft een vergunning aangevraagd voor het aanbieden van sportwedenschappen in Noorwegen, in het bijzonder voor het gokken op paarden- en honderaces. De Noorse autoriteiten hebben deze vergunning geweigerd op grond voor het aanbieden van dergelijke kansspelen een exclusief recht is verleend aan een nationaal kansspelbedrijf onder toezicht van de overheid, Norsk Tipping. Naar aanleiding van het beroep van Ladbrokes tegen deze weigering stelt de Noorse rechter een groot aantal vragen over de verenigbaarheid over de verenigbaarheid van de Noorse regeling met artikelen 31 en

36 van de EER-Overeenkomst (de equivalenten van artikelen 43 en 49 EG-Verdrag). Het Hof heeft onder meer duidelijk gemaakt dat er voor een lidstaat geen plicht bestaat om een in een andere lidstaat aan een private kansspelaanbieder afgegeven vergunning te erkennen, indien het nationale monopolie op eigen gebied gerechtvaardigd wordt geacht.

Arrest van het EVA-Hof van 26 juni 2007, Toezichthouder EVA tegen Noorwegen, zaak E-2/06

De Noorse wet voorziet in de gunning van concessies voor onbeperkte duur aan overheidsinstellingen voor de verwerving van watervallen voor energieproductie. Private ondernemingen worden enkel concessies voor beperkte duur gegund. Hierbij wordt tevens de verplichting opgelegd dat alle installaties na afloop van de termijn zonder compensatie worden overgedragen aan de Noorse staat (*reversion system*).

De Nederlandse regering heeft Noorwegen in deze zaak gesteund. Het Hof is het met de Noorse en Nederlandse regering eens dat staten weliswaar over het soevereine recht beschikken om zelf te bepalen of zij bepaalde ondernemingen privatiseren dan wel nationaliseren. Het EVA-Hof stelt echter wel vast dat deze specifieke regeling een inbreuk vormt op de vrijheid van vestiging en het vrije kapitaalverkeer. Hoewel de energielevering en bescherming van het milieu rechtvaardigingsgronden zouden kunnen zijn, acht het Hof in dit geval de maatregelen niet proportioneel.

Doorgehaald in 2007

Drie rechtstreekse zaken van de Commissie tegen Nederland zijn ‘geschikt’ in de loop van de inbreukprocedure. Nadat Nederland alsnog de nodige maatregelen had getroffen om aan zijn Europeesrechtelijke verplichtingen te voldoen, heeft de Commissie afstand gedaan van instantie. Het Hof heeft deze inbreukzaken vervolgens doorgehaald. Het betreft de volgende doorhalingen:

- Beschikking van het Hof van 1 februari 2007, Commissie tegen Nederland, zaak C-259/06 (richtlijn 2002/87/EG toezicht kredietinstellingen).
- Beschikking van het Hof van 30 april 2007, Commissie tegen Nederland, zaak C-322/06 (richtlijn 2002/15/EG arbeidstijden wegvervoer).
- Beschikking van het Hof van 20 juli 2007, Commissie tegen Nederland, zaak C-217/07 (richtlijn 2004/49/EG veiligheid op het spoor en richtlijn 2004/50/EG interoperabiliteit spoorwegen).

Vier prejudiciële zaken waarin de Nederlandse regering haar standpunt naar voren had willen brengen zijn ook doorgehaald. Bij beschikking van 5 juni 2007 heeft het Hof de zaak British Telecommunications (C-185/06) doorgehaald nadat de verwijzende rechter de prejudiciële vragen had ingetrokken. Nadat verzoekers afstand van instantie hadden gedaan en de nationale rechters hun prejudiciële vragen hadden ingetrokken, heeft het Hof ook de zaken DNA Verkot (C-366/06) en Belgacom Mobile (C-190/06) doorgehaald.

Onder verwijzing naar de uitspraak van het Hof op 20 september 2007 in de zaak Tum en Dari (C-16/05), heeft de Raad van State het Hof meegedeeld dat deze zijn prejudiciële verzoek niet wenste te handhaven in de zaak Günes (C-296/05). Het Hof heeft vervolgens ook deze zaak bij beschikking van 21 november 2007 doorgehaald.

Bijlage 1

Hieronder treft u een lijst aan van aanhangige zaken op 31 december 2007, waaraan de Nederlandse regering deelneemt en waarin op die datum nog geen uitspraak was gedaan. De zaken zijn gerangschikt op zaaknummer, waarbij C staat voor zaken bij het Hof van Justitie en T voor zaken bij het Gerecht van eerste aanleg.

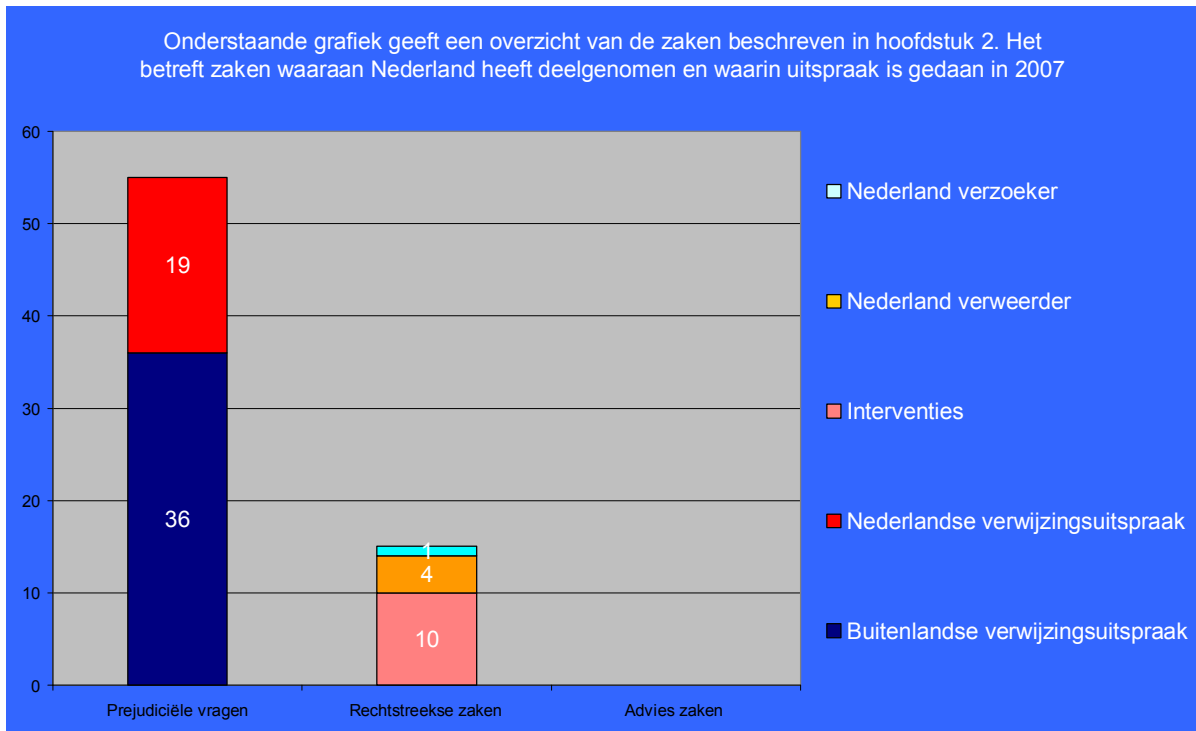
Zaaknummer	Zaaknaam	Trefwoorden
C-412/04	Commissie / Italië	Aanbesteding (transparantie)
C-39/05 P en C-52/05	Zweden tegen arrest Gvea van 23-11-04 in zaak T-84/03 Turco	EuroWOB
C-91/05	Commissie / Raad	GBVB besluit kleine wapens / ECOWAS
C-110/05	Commissie / Italië	Vrij verkeer van goederen
C-402/05 P	Kadi / Commissie	GBVB / Bevriezing tegoeden (terrorismebestrijding)
C-415/05 P	Yusuf / Commissie	GBVB / Bevriezing tegoeden (terrorismebestrijding)
C-55/06	Arcor	Telecomm
C-194/06	Orange European Smallcap Fund	Belastingen / Vrij kapitaalverkeer
C-197/06	Van Leuken (alleen mb)	Vrij verkeer van diensten / (indirecte) Discriminatie
C-199/06	Centre d'exportation du Livre français (CELP)	Staatssteun
C-201/06	Commissie / Frankrijk	Vrij verkeer van goederen (gewasbeschermingsmidd)
C-206/06	Essent Netwerk Noord (v/h Aldel)	Staatssteun / Heffing van gelijke werking
C-210/06	Cartesio	Vennootschapsrecht / Recht vrije vestiging
C-212/06	Gouv. de la Comm. française et Gouv. wallon (Vlaamse zorgverz)	Sociale zekerheid / Vrij verkeer werknemers / Gelijke behandeling
C-228/06	Soysal e.a.	Associatieakkoord EEG/Turkije / Visa
C-242/06	Sahin	Associatieakkoord EEG/Turkije / Visa
C-267/06	Tadao Maruko (alleen mb)	Socialezekerheid / Gelijke behandeling
C-293/06	Deutsche Shell	Vennootschapsbelasting
C-294/06	Payir e.a.	Associatieakkoord EEG/Turkije / Visa
C-301/06	Ierland / Raad en EP	Rechtsgrondslag
C-303/06	Coleman	Sociale politiek / Gelijke behandeling arbeider
C-331/06	Chuck	Sociale zekerheid/pensioen
C-353/06	Grunkin et Paul	Intl privaatrecht / Discriminatieverbod
C-361/06	Feinchemie Schwebda et Bayer CropScience	Landbouw / Milieu
C-383/06 t/m	Ver. Nationaal overlegorgaan Sociale	Subsidieverlening (ESF) / Gemeenschapstrouw / Algemene
C-385/06	werkvoorziening ea	rechtsbeginselen
C-398/06	Commissie / NL	Verblijfsrecht vreemdelingen
C-414/06	Lidl Belgium	Vrij verkeer kapitaal / Recht vrije vestiging / Belastingverdrag met Luxemburg
C-427/06	Bartsch	Discriminatie / Pensioenen
C-446/06	Winkel	Exportrestituties / EOGFL

C-455/06	Heemskerk et Schaap	Exportrestituties / Ambtshalve toetsing
C-480/06	Commissie / Duitsland	Aanbesteding (vuilnisophaal)
C-484/06	Koninklijke Ahold	BTW / Omzetbelasting
C-500/06	Corporación Dermoeestética	Vrijheid van vestiging en van dienstverlening / Verbod discriminatie / (tv)Reclame / Gezondheidszorg
C-520/06	Stringer e.a.	Arbeid / Werknemer / Sociale zekerheid (vakantiedagen)
C-524/06	Huber	Vrij personenverkeer / Burgerschap / Discriminatieverbod / Vrijheid van vestiging
C-525/06	Nationale Loterij	Vrijheid van dienstverlening
C-527/06	Renneberg	Belasting / Vrij verkeer werk-nemers / Vrij kapitaalverkeer / Belastingverdrag NL-België
C-42/07	Liga Portuguesa de Futebol Profissional en Baw International	Vrijheid van dienstverlening / Vrijheid van vestiging
C-43/07	Arens-Sikken	Belasting (successie) / Vrij kapitaalverkeer
C-48/07	Les Vergers du Vieux Tauves	Vennootschapsbelasting
C-82/07	Comisión del Mercado de las Telecomunicaciones	Telecommunicatie / Legaliteitsbeginsel / Rechtszekerheidsbeginsel
C-92/07	Commissie / NL	Associatieakkoord Turkije
C-120/07	Commissie / NL	Niet tijdige implementatie / (Kruiden)geneesmiddelen
C-123/07	Commissie / NL	Niet tijdige implementatie / Geneesmiddelenwetboek
C-124/07	J.C.M. Beheer	BTW / Omzetbelasting
C-157/07	Krankenheim Ruhesitz am Wannsee	Belasting / EER-verdrag (vrijheid van vestiging)
C-158/07	Förster (Forster)	Onderwijs / Vrij verkeer werknemers / Discriminatie
C-169/07	Hartlauer Handelsgesellschaft	Vrijheid van vestiging / Gezondheidszorg
C-187/07	Endendijk	Landbouw (dierenwelzijn)
C-217/07	Commissie / NL	Niet tijdige implementatie / Richtlijnen spoor
C-219/07	Nationale Raad van Dierenkwekers en liefhebbers & Andibel	Habitatrichtlijn / Dierenwelzijn / Vrij verkeer van goederen / Harmonisatie
C-230/07	Commissie / NL	Telecommunicatie (alarmnummer)
C-237/07	Janecek	Milieu / Bescherming volksgezondheid
C-246/07	CIE / Zweden	Externe bevoegdheid / Verdrag van Stockholm
C-249/07	Commissie / NL	Visserij / Vrij verkeer van goederen
C-282/07	Truck Center	Belastingen / Vrij kapitaalverkeer
C-297/07	Bourquain	Strafrecht / Rechtsbeginselen (ne bis in idem)
C-302/07	J.D. Wetherspoon	BTW / Omzetbelasting
C-310/07	Holmqvist	Arbeid / Sociale zekerheid / Rechtstreekse werking
C-315/07	A Punkt Schmuckhandel	Vrij verkeer van goederen / Vrijheid dienstverlening / Mededinging
C-317/07	Lahti energia	Milieu / Afvalstoffen
C-324/07	Coditel Brabant	Telecommunicatie / Aanbestedingen
C-343/07	Bavaria et Bavaria Italia	Merkenrecht
C-362/07 en 363/07	Kip Europa e.a.	Douanewetboek (GN - multifunctionele apparaten)
C-375/07	Heuschen & Schrouff e.a.	Douanewetboek (GN - rijstpapier)
C-376/07	Kamino International Logistics	Douanewetboek (GN - kleurenmonitor)
C-387/07	MI.VER et Antonelli	Milieu / Afvalstoffen
C-401/07	Commissie / NL	Staatssteun (Fleuren compost)
C-407/07	St. Centraal Begeleidingsorgaan intercoll.	BTW / Omzetbelasting

	toetsing	
C-411/07	X	Douanewetboek (GN multifunctionele apparaten)
C-418/07	Papillon	Vennootschapsbelasting / Vrijheid van vestiging
C-429/07	X	Vennootschapsbelasting / Mededinging / Procesrecht
C-430/07	Gosschalk	Landbouw / Dierziekten / EOFGL / Volksgezondheid
C-439/07	KBC-bank	Vennootschapsbelasting / Vrije vestiging / Vrij kapitaalverkeer
C-465/07	Elgafaji & Elgafaji	Asiel, migratie / EVRM
C-482/07	AHP manufacturing	Intellectuele eigendom / Octrooi
C-484/07	Pehlivan	Visa, asiel, migratie / Associatieverdrag Turkije
C-485/07	Akdas	Sociale zekerheid / Associatieverdrag Turkije
C-487/07	L'Oréal e.a.	Intellectuele eigendom (merkenrecht)
C-491/07	Turansky	Strafrecht / Ne bis in idem
C-499/07	Beleggen, Risicokapitaal, Beheer	(Vennootschaps)belasting / Recht vrije vestiging
C-515/07	Vereniging Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie	BTW / Omzetbelasting
C-521/07	Commissie / NL	Dividendbelasting / Vrij kapitaalverkeer
C-551/07	Sahin	Burgerschap / Vrij personenverkeer / Vrij verkeer werknemers
C-552/07	Commune de Sausheim	Milieu / Openbaarheid / Openbare orde / Veiligheid
C-553/07	Rijkeboer	Bescherming persoonsgegevens
C-555/07	Kütükdeveci	Arbeid / Gelijke behandeling / Rechtstreekse werking
C-566/07	Stadeco	BTW / Omzetbelasting
C-567/07	Woningstichting St Servatius	Vrij kapitaalverkeer / Openbare orde / Staatssteun
T-289/03	BUPA	Openbare dienstverplichting
T-76/04	Bactria Industriehygiene-Service Verwaltungs GmbH tegen Commissie	Biociden
T-77/04	Rhodia Consumer Specialties Ltd tegen Commissie	Biociden
T-78/04	Sumitomo Chemical (UK) PLC tegen Commissie	Biociden
T-79/04	Troy Chemical Company BV tegen Commissie	Biociden
T-233/04	NL / Commissie	Steen NOx emissiehandel
T-84/06	Azivo	Staatssteun
T-178/06	Bavaria / Raad	IE / Merkenrecht / Schadeloosstelling
T-231/06	NL / Commissie	Staatssteun (publieke omroep)
T-258/06	Duitsland / Commissie	Overheidsopdrachten
T-295/06	BASE / Commissie	Telecommunicatie
T-369/06	Holland Malt / Commissie	Staatssteun
T-55/07	NL / Commissie	EOGFL (terugvordering)
T-75/07	Hamdi / Raad	GBVB / Terrorismebestrijding / Bevriezing tegoeden
T-76/07	El Fatmi / Raad	GBVB / Terrorismebestrijding / Bevriezing tegoeden
T-256/07	Organisatie Volksmujahedeene van Iran / Raad	GBVB / Terrorismebestrijding / Bevriezing tegoeden
T-309/07	NL / Commissie	KKCP II
T-323/07	El Morabit	GBVB / Terrorismebestrijding / Bevriezing tegoeden
T-341/07	Sison	GBVB / Terrorismebestrijding / Bevriezing tegoeden
T-348/07	Al Aqsa	GBVB / Terrorismebestrijding / Bevriezing tegoeden

Bijlage 2

Onderstaande grafiek geeft een overzicht van de zaken beschreven in hoofdstuk 2. Het betreft zaken waaraan Nederland heeft deelgenomen en waarin uitspraak is gedaan in 2007.

In het jaar 2007 werden door het Hof van Justitie 570 (2006: 546) zaken afgedaan. Door het Gerecht van eerste aanleg werden 397 (2006: 436) zaken afgedaan. De meest relevante categorie voor inbreng van de lidstaten zijn de prejudiciële zaken. In 2007 werden door het Hof 235 (2006: 266) prejudiciële zaken afgedaan. Bij 55 (2006: 57) daarvan was Nederland betrokken. Het EVA-Hof heeft in 2007 8 uitspraken gedaan. Nederland behoort hiermee tot de meest actieve lidstaten. Nederland heeft in 3 EVA-zaken geïntervenieerd. Onderstaande grafiek geeft de relatieve bijdrage van Nederland weer.

